

Баштинар

број 11 и 12

Уредништво:

мр Драгица Панић-Кашански
(главни и одговорни уредник)

Петар Васић
Александар Николић
Марица Лакић

Издавач:

Удружење за његовање српског
културно-историјског насљеђа "Баштинар" Брчко

Технички уредник:

Александар Медојевић

Насловна страна:

Драган Кашански

Штампа:

"ГРАФАМ" дд Брчко

Тираж 500 примјерака

Адреса Уредништва:

Булевар мира број 16
Зграда Теодора, II спрат
Телефони: 049/211-252, 216-511, 211-259, 340-806
065/825-300, 065/968-639

www.bastinar.org

Број жиро-рачуна: 554-005-00000501-31
PAVLOVIC INTERNATIONAL BANK AD
Слобомир - Бијељина, Филијала Брчко

*“Нит’ буди мед да те једе свијет
Нит’ буди јед да трујеш свијет”*

Децембар (студен, коледар, божићни мјесец)

Предзнаци од године

Децембар пун снијега – година пуна рода. Зима је најбољи орач. Тешка зима – тежак сноп. Каљав децембар, каљава сва идућа година. Млак децембар поквари сву зиму. Воденица која меље Божићу колаче неће Ускрсу погаче. Што јесен донесе, то зима однесе.

Предсказање времена

Ако је на Ваведење ведро, биће година родна.
Ако на Андријевдан пада снијег, понијеће усјеви и воћке.

Изреке

Кукавице, плети рукавице – ето зиме, студено је вријеме.
Гдје је ко љетовао, нека и зимује.

Народни наук

Воде и злобе никада неће нестати.
Пред зору се мрзне.

Месечино, царева девојко
Што не грејеш дању како ноћу
Грејала би, но си пород немам
Сашила сам свилену кошуљу
Саткала сам свилене пелене
Исплела сам свилено повојче
Повила сам студена камена
Па се сада милом Богу молим:
Дај му, Боже, очи да ме гледа
Дај му, Боже, уста да говори
Дај му, Боже, ноге да прооди!

О ПОИЈАЊУ
БАШТИНЕ
И
УДРУЖЕЊУ
БАШТИНАР

Баштина и Баштинар**ЧАСОПИС „БАШТИНАР“ – БРЧКО
УРЕДНИШТВУ***За главног и одговорног уредника*

Поштована госпођо Панић, одмах на почетку, да Вам се посебно захвалим на изузетној Вашој пажњи у вези са отштампавањем моје песме у Вашем цењеном гласилу “Баштинар” и допремању истог мени, по мом драгом пријатељу Милошу Гроздановићу, такође изванредном прегаоцу. Сама ова замисао, да приступите овом и оваквом остварењу је изванредна идеја, треба да се поносите, а и сви они који ма како учествују у томе. Велика је част бити учесник у остварењу те Ваше идеје, која ће, вероватно, припасти и мени.

Шаљем Вам ове моје најновије књиге поезије из којих, по Вашем нахођењу, можете штампати песме које Вам одговарају. Молио бих Вас само да ми по изласку наредних бројева “Баштинара” пошаљете по два часописа, а из следећег разлога. Имам две кћери, и то старију, дипл. правника, запослену у Градској управи града Ниша, док је њен супруг, такође дипл. правник, запослен у Заводу за запошљавање у Нишу, као зам. директора. Они, имају две кћери – студенте. Млађа кћи, психијатар и њен супруг спец. опште медицине имају сина, одличног ученика гимназије и врлог спортисту, јуниорског репрезентативца Србије у зимским спортовима (слалом и велеслалом са рекордом у овој дисциплини) и знатно млађу кћер у нижем разреду основне школе. Они имају своје библиотеке и радују се свакој дединој песми!

Овом приликом, шаљем Вам и две песме, које сам јуче написао, значи нису објављиване, које носе нека моја сазнања о неким стварима, којима се и ми бавимо. Остало о мени имате на крају сваке збирке!

Чим изађе следећа моја збирка песама, послаћу Вам. Њен наслов је „Младост је опојна као племенито шампањ-вино“. У њој ће бити и песама историјског значења за будућност (да нам не кажу деца: да се нисмо борили – ко како је могао!).

Сад примите пуно братских поздрава, са жељом, да имате пуно успеха у сваком Вашем раду.

*У Горњој Топоници код Ниша
Ваш: др вет. мед. Милорад Васиљевић,
11. априла 2008. год.
Републички ветеринарски инспектор у пензији
тел. 018-601-280*

И ТО ЈЕ ИСТИНА!

Песника мора свуд да има...
Мора да буде свезналац,
како не би намрштио свога, Амора бога!
Мора да зна: за шта служи кажипрст,
а за шта, одметнут палац?
Кад окиша, зашто, и кад, не треба, даље да киши,
а кад засуши зашто, и даље суша,
и каква је ту улога сунца?
Или, зашто мрава, понекад, заболи глава
и зашто он никад не спава?
Да зна: да је грлица птица селица,
а гугутка, једнодомна света птица,
код нас и лети и зими, и која се не убија!
Или: зашто пастир, вазда, пева и свира
и зашто је онда еклога, најбоља идила?!
И зашто се мачка секира кад јој маче плаче
и зашто неки певац има а други нема „гаће“?
Какво је срце код мрава, а колико код слона
и зашто је код њега температура најмања,
а највећа код канаринца и чворка?
Зашто пас има четрдесет и два зуба,
а комарац, онако мајушан, четрдесет и седам!
Зашто крава, тек отељена,
лиже жустро, своје теле?...
Зашто је воденичарско брашно сито,
а млинско, као снег бело, сасвим гладно?!
И зашто воз нема очи и нос,
а увек иде својим путем право?!
И, И, И... ко зна шта још...
Па ипак, од тога не може да живи!!!

ЗАВИСИМО ЈЕДАН ОД ДРУГОГА

Један је мудрац рекао:

„За мене је и најгори песник
вреднији од краља и цара,
јер се тај божији дар
врло ретко харизмом дели!“

А добар песник мора да буде
хедониста-мађионичар мисли и речи!
Са сваким да натчулно саосећа у тузи,
а у вину и весељу да се осети
да је поклоник, бога римског, Бахуса!

Чује се и: да песници неразумно пишу!
морее... маните шалу, у руке речнике и књиге!
доста ругања и пошасног убијања интелигенције,
та хегемонија довела нас је до просјачког штапа
није мудрост производ, само, грубих шака!!!

На шакам' се жуљеви јасно виде,
а у глави, на мозгу и уму никада, остају тајна.
Зато мора да постоји, за мудрост, комбинација!
Умом се словесно влада, а шакама сеје и лије!
Понекад су, можда, у праву и комшије...?

Нове књиге

Александар Николић

Ђорђе Ћулафић: Приче из моје улице Партенон, Београд, 2008.

Приче Ђорђа Ћулафића, сабране у збирци скромног и непретенциозног наслова „Приче из моје улице“ заиста ће изненадити и обрадовати овдашњу књижевну јавност. Ево једне даровито написане књиге, једног истинитог и лијепог приказа, можда најбољег литерарног приказа Брчког који смо икада имали.

Ђорђе Ћулафић рођен је 1965. године у Брчком. Доктор је медицинских наука и доцент на Медицинском факултету у Београду.

У својој збирци прича приказао је завидну вјештину књижевног обликовања, риједак сензибилитет и оштар посматрачки дар.

Приче се на моменте доживљавају као поглавља једне романескне структуре, као хроника о ауторовом дјетињству и одрастању, о једној улици и њеним житељима који постају јунаци ових прича. Рецензент Драган Лакићевић у својој рецензији истиче: „Приче из моје улице“ јесте циклусна хроника једног друштва и једног доба у којој се на документарно-реалистичан начин, приповеда једноставно, природно, топло.

Улица Мерсије Ајановић и неколико дворишта, кућа, ограда, старе шљиве, цанарике, цвијеће чине његов декор а судбине обичних људи, обичног града, обичаји, морал једног света чине његов рам.

У правим причама судбина обичног човјека постаје не-обична јер писац у њима налази и обликује оно што је не-обично.

Своју приповједну хронику аутор започиње описом. „Улица у којој смо расли у свом горњем делу излазила је на улицу Братства – јединства... У свом доњем делу наша улица постепено се сужавала и сасвим неосетно стапала са другим улицама Мујдиног круга.“

Рано сјећање да је улица била посута бијелим каменчићима завршава овако:

„на овим ситним белим каменчићима настали су моји први кораци.“

У причама Ђорђа Ћулафића преламају се кроз личну призму слике времена, политика, идеологија, ход историје, судбине малих људи у крупним друштвеним промјенама.

Амбијент, ликови, ситуације приказани су непосредно и сликовито, а тај приказ на крају постаје бајковит.

Наглашен је социјални моменат. Упечатљиви детаљи у опису ентеријера откривају социјално стање Ћулафићевих ликова.

„Накривљен стари креденац ослоњен на циглу“

(Ангелин рођендан)

Карактеристичне су пишчеве опсервације као некакав релевантан, непристрасан суд.

„Нико није причао о Рахману, његов живот ни по чему није био занимљив“

(Рахманове руже)

„Бесимова прошлост није постојала, неко је све то избрисао гумицом“

(Бесим и вотка)

„Живели су тешко, сваког месеца све теже“

(Мира и Станка)

„Схватио сам да за њу не постоји време, које би имало своју прошлост и будућност – само садашњост, кофа и крпа, за комад хлеба“

(Хафа и време)

Ове приче писао је сам живот, а писац је, да парафразирам Балзака, на себе преузео тек скромну улогу записничара.

„Стара шиберка“ је прича о жени која се затворила од свијета: која живи пркосећи и светећи се животу због неправде која јој је нанесена и чувајући до краја живота, као једини симбол некадашњег богатства и угледа елегантни скупови капут с крзном. „Адил и комитет“ и „Марко и пленум“ приче су о „вуненим временима“ када је неопрезно изречена ријеч или декрет виших форума означавао крај каријере или уништење егзистенције. Богату и занимљиву галерију ликова налазимо у причама: Чуњеви, Једна цигла, Барбара и декица, Фигуре у боји, Благоје, Горан, Мустафиница, Савка, Микота и рокен-рол.

„Мерак“ је прича о мајстору свог заната који је правио најбоље ћевапе и чија је девиза била једноставна и чврста: Све што радиш у животу ради с меракком.

О једној младалачкој љубави говори се у причи „Самра“, а о једном оствареном сну у причи „Мајтара“.

Златан Сарачевић је од дјетињства заволио Фицибајер и ријеку Саву. Упорним радом и пожртвовањем постао је државни репрезентативац, да би на крају освојио и олимпијско злато прославивши тако себе и свој град и своју земљу.

Ова као и све добре књиге, говори о времену. О пролазности и трагици живота, о жељи сваког од нас да се врати у дјетињство, тај чаробни, бајковити свијет.

„Много година касније, пролазио сам улицом која се одавно не зове Мерсије Ајановић. Стајао сам по страни, у руци сам држао каменчиће – желео сам да су они исти, бели, по којима сам учио да ходам, али сам знао, да нису.“

На крају треба рећи да је корице за ову лијепо опремљену књигу урадио Стеван Ћулафић, лектор је Миладин Ћулафић а издавач „Партенон“.

О БАШТИНАРУ ИЗ "ЗВОНА ПРАВОСЛАВЉА", ВАСКРС 2008.

Његовање српске традиције

ШЕСТ ГОДИНА „БАШТИНАРА”

Из богате лепезе активности „Баштинара“ посебно треба издвојити Секцију за музичко и играчко насљеђе, учешће у организацији ликовних изложби, пројекат „Огледало које недостаје“, сакупљање грађе, и часопис „Баштинар“.

Удружење за његовање српског културно-историјског насљеђа „Баштинар“ Брчко, живи своју шесту годину. Основала га је група ентузијаста крајем 2002. године, између осталог са

жељом „развијања свијести грађана, дјеце и омладине о значају добара српског културно-историјског и природног насљеђа и неопходности њихове његе.“ Рад Удружења одвија се кроз секције, а од јула 2003. излази истоимено гласило «Баштинар».

Секција за музичко и играчко насљеђе најбројнија је, а њени чланови су, поред истакнутих стручњака, и пјевачи и свирачи из народа као и градска и сеоска омладина. У протеклих пет година чланови ове секције су истраживали на терену и записивали а потом обрађивали грађу и објављивали је у часописима или излагали на симпозијумима. Учествовали су на бројним смотрама и манифестацијама. Редовно учествују на Смотри аматерског стваралаштва у Брчком, а гостовали су у Бијељини, Требињу и Панчеву. „Баштинар“ је, такође, организовао и школу традиционалног пјевања.

У организацији секције за ликовну баштину, чији чланови учествују у ликовним колонијама, приређено је неколико изложби, пружана је помоћ у обезбјеђењу услова за одржавање колоније „Сава“ у сеоским срединама, а током августа 2007. године реализован је дио пројекта омладинског кампа „Огледало које недостаје“.

У реализацији пројекта „Огледало које недостаје“ учествовале су све секције Удружења „Баштинар“. Био је то лијепо испланиран и реализован програм шестодневног омладинског кампа у коме су са омладином средњошколског узраста радили стручњаци из Новог Сада, Београда и Брчког. Радило се у четири групе: музичкој, ликовној, драмској и књижевној. На крају је приређена изложба књижевних и ликовних радова и изведен програм за посјетиоце. Све то, као и друге активности „Баштинара“, остало је забиљежено у фотодокументацији коју води посебна секција. У „Баштинару“ су веома поносни на фотоархив који су направили чланови ове секције. Поред тога у прошлој и овој години снимљено је неколико кратких етно-филмова, што представља почетак озбиљнијег бављења тим послом.

Скупљање грађе, њено евидентирање и излагање предмет је рада секције за материјалну културу. Резултат тог рада је и етнографска изложба у Ражљеву. Остали су тако сачувани догађаји, људи и предмети, експонати народног стваралаштва, од архитектуре до сватовских пешкира. Реализована је и идеја о старој српској кући као изложбеном и архивском простору. Ријеч је о етно-кући у Ражљеву.

Струковни рад је крунисан Балканским симпозијумом о етно-музици, који је организован у децембру 2007. године, и чији је суорганизатор и домаћин био „Баштинар“.

Да све то остане забиљежено брине се редакција „Баштинара“. До сада је изашло десет а у припреми је и једанаести број овог часописа. Концепција гласила иста је од првог

броја. Нови су само текстови и сарадници. Заступљена је наука али и забавна литература. Објављују се радови стручњака и аматера. Ту су дјела зрелих стваралаца и младих талената који тек отварају врата науке и умјетности. Садржај сваког броја часописа „Баштинар“ чине рубрике: О поимању баштине, Из националне ризнице, Казивања и записи (грађа), Разговор с поводом, Поезија, Проза, Занимљивости и Албум Баштинара.

Удружење „Баштинар“ увијек је отворено и спремно за сарадњу, било да је ријеч о институцијама или појединцима.

Р. Б.

Фото: Архива „Баштинара“

КОНЦЕРТ

СТУДЕНАТА И ПРОФЕСОРА АКАДЕМИЈЕ УМЈЕТНОСТИ СЛОБОМИР П УНИВЕРЗИТЕТА

у сарадњи са

**ОДЈЕЉЕЊЕМ – ОДЈЕЛОМ ЗА ПРИВРЕДНИ
РАЗВОЈ, СПОРТ И КУЛТУРУ
БРЧКО
ВЕЛИКА САЛА ДОМА КУЛТУРЕ
с почетком у 20 часова
8. 4. 2008.**

ВИДОВДАНСКИ ДАНИ КУЛТУРЕ

Београд, Џорџа Вашингтона 26

ПРОГРАМ ХОРА "КИР СТЕФАН СРБИН", Београд
за концерт у ДОМУ КУЛТУРЕ
у Брчком 29. јуна 2008. у 11.00

1. ОЧЕ НАШ

Александар Гавански (1901–1972)
солиста – Горан Крнета, бас-баритон

2. ВКУСИТЕ И ВИДИТЕ

доместик кир Стефан Србин (око 1459)
солиста - Завиша Шпирић, Тенор

3. ДОСТОЈНО ЈЕСТ

непознати аутор, XVII век, Бугарска

4. СЕ ИМНУМЕН, АКЦИОН ЕСТИН, ИС АГИОС Тебе
појем, Достојно јест, Један је свети, део канона Евхарис-
тије, непознати аутор, Света Гора солиста – Завиша Шпи-
рић, тенор

Кратка пауза у трајању од 2 (два) минута

5. ДОСТОЈНО ЈЕСТ

Георгије Максимовић (1929)

6. ДА ИСПРАВИТСЈА Стеван Стојановић Мокрањац
(1856-1914)

7. СВЈАТИЈ БОЖЕ кијевски напев

8. ВЕЛИКИ ПРОКИМЕН "КТО БОГ ВЕЛИЈ"
руски напев

9. ПАСИЈА СВЕТОМ КНЕЗУ ЛАЗАРУ
Рајко Максимовић, (1935)

казивач – Горан Крнета
(ставови)

- МОНАХ – (из другог става – РАВАНИЦА)

солиста – Завиша Шпирић, тенор

казивач – Горан Крнета

- САХРАНА – (десети став)

солиста – Завиша Шпирић, тенор

- ЕПИЛОГ – (једанаести став) казивач – Горан Крнета

Концерт је помогло МИНИСТАРСТВО ВЕРА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ и Одјељење за привредни развој, спорт и културу Владе Брчко дистрикта БиХ.

Организатори: Дом културе Брчко и «Баштинар» Брчко

Подаци о хору

Хор "КИР СТЕФАН СРБИН" у највећој мери негује византијску духовну музику, чије је основно обележје унисоно појање без инструменталне пратње - једину пратњу чини лежећи тон (исон одн. бруј).

Ансамбл се труди да открије јавности древне песме познатих и непознатих аутора из сачуваних записа и живе усмене традиције. Специјално обележје хора је певање без диригента.

Најстарији српски записи са музичким садржајем потичу из XV века, када је живео и деловао Кир Стефан Србин, први наш познати мелод, по коме група носи име.

И остале музичке садржаје које ансамбл изводи осим "византије" чини духовна музика.

Од свога оснивања 1983. године хор је одржао низ концерата у земљи и иностранству. У иностранству је наступао у Француској (Ница, Монпеље, Оранж, Лил, Тур), Русији (Москва, Петроград), Естонији (Талин), Грчкој (Атина, Кардица, Лефкада) и Македонији (Охридско лето).

Хор као своје значајно учешће наводи 1st BALKAN PERFORMING ARTS MARKET који је одржан у Солуну од 1 до 4. јуна 2006. године, а на коме је учествовао по препоруци академика, др Димитрија Стефановића.

У земљи је давао концерте у Новом Саду (Матица српска, Саборна црква, Синагога), Неготину (Мокрањчеви дани), а у Београду – у Саборној цркви, Коларчевом народном универзитету, Галерији Српске академије наука и уметности, Галерији фресака, Етнографском музеју, Културном центру Београда, Дипломатском клубу у Београду, Центру лепих уметности, "Гуарнериус", Катедрали Блажене Дјевице Марије (заједнички наступ са "Краљевским гудачима Светог Ђорђа") и у Хотелу "Адмирал клуб" (такође заједнички наступ са "Краљевским гудачима Светог Ђорђа").

Награде: посебна похвала на фестивалу "ХОРОВИ МЕЂУ ФРЕСКАМА" 2002. године, и награда "ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ" у категорији – најбољем хору, за аутентично извођење духовне музике на фестивалу "ХОРОВИ МЕЂУ ФРЕСКАМА" 2003. године. Миомира Станишић-Шпирић – дипломирала

соло-певање на Академији уметности у Новом Саду, у класи професора Октава Енигарескуа, почасног члана Римске академије наука, а општу музичку педагогију дипломирала на Факултету музичке уметности у Београду.

Вокална педагогија јој је животно опредељење. Запослена као професор соло-певања у музичкој школи "Јосип Славенски". Њени ђаци су добитници бројних награда на такмичењима соло-певача.

Ради и као уметнички руководицац хора "Кир Стефан Србин" у коме певају и неки њени ђаци.

Под њеним уметничким надзором хор "Кир Стефан Србин" је учествовао на претходним фестивалима

"ХОРОВИ МЕЂУ ФРЕСКАМА" и 2002. године добио посебну похвалу, а 2003. године награду

"ВОЈИСЛАВ ИЛИЋ" у категорији – најбољем хору, за аутентично извођење духовне музике.

**Дом културе Брчко
и «Баштинар»
удружење за његовање српског
културно-историјског наслеђа**

позивају вас на

КОНЦЕРТ

Гудачи Светог Ђорђа и Хор Кир Стефан Србин

**Дом културе Брчко
у 11.00
Недјеља, 29. јуна 2008.**

**Покровитељи:
Министарство вера Републике Србије и
Одјељење за привредни развој, спорт и културу
Владе Брчко дистрикта**

НАТАН, прва приватна концертна агенција у бившој Југославији, основала је камерни оркестар Гудачи Св. Ђорђа у октобру 1992. године. Власник агенције НАТАН, Ненад Николић, ангажовао је академског професора виоле, Петра Иванића, за припремање музичара, још студената.

Гудачи Св. Ђорђа су стекли међународно признање освојивши Прву награду на Међународном такмичењу камерних оркестара, које је одржано у Београду 1996. године. Те исте године оркестар је узео и учешће у прослави 50-годишњице УНИЦЕФ-а у Лондону, а затим је са успехом гостовао у Баварској.

На почетку 1997. године НАТАН ангажује маистра Сретен Крстића, концертмајстора Минхенске филхармоније, како би се увећала уметничка достигнућа камерног оркестра, тако што је маестро наступао као вођа и солиста. Те исте године, са маестром Крстићем одржана је веома успешна турнеја оркестра по Баварској.

Најважније признање долази у месецу мају 1998. године када Краљевска породица Карађорђевић даје сагласност да се оркестру придода назив Краљевски и када оркестар добија свој грб Њ.К.В. принц Филип од Југославије постаје високи патрон оркестра. Од тада гудачи Св. Ђорђа преузимају назив Краљевски Гудачи Св. Ђорђа.

Током протекле две године, НАТАН је проширио своје активности у музичкој продукцији са Краљевским Гудачима Св. Ђорђа; у намери да прилагоди ширење музичког репертоара у повећаном броју оркестарских наступања, како у државама балканског окружења тако и у Италији, Аустрији, Немачкој и Мађарској.

Dom kulture Brčko

29. jun 2008.

11.00

KONCERT

KRALJEVSKI GUDAČI SV. ĐORĐA

Patron Nj.K.V. princ Filip od Srbije

p r o g r a m

A. CORELLI: Sarabande, Gigue, Badinerie

W. A. MOZART: Divertimento D-dur KV 136

Allegro

Andante

Allegro

J. BRAHMS: Menuet iz Serenade op.11

A. DVORAK: Dva valcera

A. VUJIC: Srpsko kolo

Баштинар у Пријеполу

У Јабуци код Пријеполја је 2. августа 2008. године одржана 14. смотре изворног народног стваралаштва "Мостови Балкана 2008". У име Удружења Баштинар на овој великој манифестацији наступио је афирмисани сазлија Рајко Симеуновић из Бијељине. Рајково извођење севдалинки уз саз одлично је поздрављено од публике и етномузиколошких стручњака. За овај наступ Рајку Симеуновићу и Удружењу за његовање српског културно-историјског насљеђа из Брчког додијељена је захвалница. Иначе, Рајко је широј публици познат још од почетка деведесетих година прошлог вијека када се појављивао у неким емисијама тадашње РТВ Сарајево.

Рајко Симеуновић

Матија Бећковић у Брчком

У вријеме Великог поста, вјерни посте како би се удостојили светог причешћа и приближили Богу а они други како би здраво живјели, бар неко вријеме. Одрицање од хране ни једни-ма ни другима не пада тешко. Али стање тиховања и предусретљивости већини је страно. А у касне вечерње сате 2. априла 2008. године, управо такви, смирени и задовољни били су сви у брчанском Дому културе. Велики Матија Бећковић скрушено је љубио руке свештеника, а Срби су стрпљиво и са осмјехом на лицу стајали у реду. Лијепог ли призора! Одавно невиђеног у нашој средини. Људи стоје у реду да би купили књигу па потом у другом реду чекају да им ту књигу потпише аутор.

Овај сусрет пјесника и читалаца реализован је захваљујући брчанском „Баштинару“, удружењу за његовање српског културно-историјског насљеђа и књижевнику Селимиру Радуловићу, главном и одговорном уреднику издавачке куће „Орфеус“ из Новог Сада. У три књиге, под називом „Хлеба и језика“ „Орфеус“ је објавио изабране и нове пјесме Матије Бећковића.

„Матија Бећковић је најеминентнија фигура српског песништва с краја прошлог и с почетка овог века. Песник подигнутог гласа и свечане објаве, истраживач матерњег језика и власник јединствене ковнице језика...“, рекао је између осталог Радуловић обраћајући се публици.

Бећковић је свој поетски рецитал започео међу читаоцима популарном поемом „Кад будем млађи“, у којој се подмијава, играјући се ријечима, актуелном времену и човјеку у њему. Веза

која се тог тренутка остварила између пјесника и публике трајала је наредних сат и по времена колико је јединствени Матија говорио а задовољна публика аплаудирала. Након пјесама и поема које су изазвале смијех (Ћераћемо се још, Чији си ти мали? Ће ми рече Јапан и других) услиједиле су оне узвишене, попут Пера инжињера Обрадовића, Приче о Светом Сави, Косова поља, Хлеба и језика.

Није Матија могао ни без стихова о својој великој љубави Вери Павладољској. Његов покушај да заврши пјевање осујетио је велики аплауз публике и морао је „вечити дечак српског песништва“ на бис, да нас како каже Селимир Радуловић враћа себи, нама, својим и нашим коренима.

„Именујући наше деобе и расколе, наше муке и патње, наше глупости и радости, опомињући, грдећи, бодрећи, Матија нас својом песмом, својом књижевном и духовном мисијом, сабира и учи божанском науку да само целина спасава.“

С књигама у рукама излазили су у ноћ гимназијалци и професори, пензионери, интелектуалци и домаћице. У мрак, ка гра-
ници, одвезао се у ауто и наш Матија. Растали смо се, само до
сљедећег сусрета, до стихова који ће нам се из ината и потребе
за цјелином усјећи у памћење:

„...Не гради чоек кућу
Него кућа чоека
Чоек је језик
А језик кућа и кућиште
Ако је чоек
Кад језика нема
Ни чоека нема
Ко има хлеба и језика
Све има
И кад ништа нема...“

РЕДАКЦИЈА

Из националне ризнице

Бранко Пијевих

**Традиционална сеоска окупљања и забаве,
као социокултурни феномен с посебним
освртом на сијела и прела у Сарајевском
пољу и околини**

Село, сеоски живот и обичаји свима се чине добро познати и једноставни, тема, како кажу, о којој може свако писати и причати. Неки опет иду дотле, да кажу да се заправо ту и нема шта писати и истраживати. Међутим, село се показало много сложеније и тешко за истраживања и било која теоријска уопштавања, како садржаја и процеса у њему тако и оних који су у мањој или већој мјери везани за њега.

Интересовање за човјека и његову ширу заједницу, културно наслеђе, народни живот и обичаје од мене је створило страсног етноистраживача. Често се сјетим, најчешће на терену, Вукових ријечи¹ с којима се, не случајно, започиње обично сваки рад или научна студија везана за српску културну баштину.

Вуково описивање живота и обичаја има велики научни значај. Подаци које је Вук вјерно прикупио и приказао представљају за многе научне дисциплине извор првог реда, јер је учињен метод непосредног, виђеног и доживљеног.

Настављачи Вуковог рада су били аматери – сакупљачи народног блага, путописци, учитељи, свештеници и други појединци из народа, касније и школовани етнологи, етномузиколози, етнокореолози и други неуморни истраживачи, попут наших великана и утемељивача српске етнологије, Ј.

¹ "Истинска љубав према народу мом, поставила ме је и присилила да зајмурим и да прокрчим пут кроз трње, макар морао да изађем на другу страну потпуно поцијепан и крвав." (В. Караџић)

Цвијића, Ј. Ердељановића, С. Тројановића, М. Ђ. Миличевића, Т. Ђорђевића, В. Чајкановића, П. Ж. Петровића, М. Филиповића, Б. Дробњаковића, М. Бајрактаровића, затим сестара Јанковић, М. Васиљевића, Ц. Рихтмана и многих других признатих ауторитета до наших дана.

Имајући у виду сам значај оваквих истраживања, није на одмет да се подсјетимо и још неких важних појмова везаних за нашу традицију.

Познато је да је многе народе надживјела њихова култура. Ниједан народ се не може објективно процијенити а да се претходно не проучи његова етнографија, јер у њој лежи највећи дио народне оригиналности и даровитости. Кроз културно насљеђе се огледају јединственост, комплекс историјских утицаја разних култура, трагови освајача, пркосна самоопстојност, донети људског духа и стваралаштва.

У формирању обичаја и њиховом очувању значајну улогу има религија и начин живота појединих регија.

Обичаји су искуством и навикама створене неписане одредбе којих се нека заједница придржава у цјелокупном животу. Обичајима су се прилагођавали, по њима живјели и радили и они су били нека врста закона. Временом су неки обичаји ишчезли неповратно или су остали само блиједи трагови.

У српском језику се поред ријечи обичај може још чути и навика, закон, ред, и посебно код старијег становништва турцизам, "адет". И ова мала лингвистичка чињеница потврђује да су се на овом простору вијековима сударали и прожимали разни културни елементи у доста сложеним политичким условима, географским и климатским разликама и разним другим утицајима. Зато је у народу и до данас остала изрека "Колико села толико обичаја – адета" или "Боље је да нестане села него обичаја."

Људи, живот и обичаји једног народа чине културно-цивилизацијски систем који се остварује на више нивоа, а које можемо најбоље сагледати кроз следећу подјелу:

- А) живот у друштву (племе, братство, род, задруга, породица);
- Б) у економији (грађење насеља и кућа, земљорадња, сточарство, и остали видови аутохтоног привређивања, занати, лов, риболов и сл.);
- В) религија и однос према богу и божанским силама, (богомолје, празници, погреб, жртве, и сл.);
- Г) правосуђе (суђење и кажњавање кривца, освета, диоба и насљеђивање имовине, и сл.);
- Д) на нивоу јавног и приватног живота (разне забаве, ношња, сијела и прела, разне игре, музика, просидба, женидба, удаја, свадбе, славе и друге светковине).

Из комплекса културних садржаја који су одређени као традиционална култура и овом приликом желим да представим дио културног насљеђа српског народа с посебним освртом на Сарајевско поље и околину. Кроз приказ обичаја, сијела и прела, који на својствен начин приказују дио традицијске културе, на свјетло дана излазе и друге појаве и проблеми који су такође саставни дио народног живљења који неизбежно указују и на удио политичких прилика у развоју привредних и друштвених односа у појединим раздобљима.²

² Дио овог рада је објављен у часопису "Духовност српска" СПКД "Просвјета" – Теслић, 2006.

Социоекономски и културни живот Срба у БиХ с посебним освртом на Сарајево и околину

Географски положај, педолошки састав тла и доста повољни климатски услови омогућили су да се становништво овога краја од давнина бавило пољопривредом, тачније земљорадњом и сточарством. Погодни природни услови обезбјеђивали су им још и дрво за огрев и грађу, а развијена хидрографска мрежа обезбјеђивала је довољне количине воде за људе и стоку, узгој различитих биљних култура, као и за свакодневне потребе. Становници Сарајевског поља су често истицали како код њих све добро рађа као у Банату, док би становници околних побрђа и планинских села за неку родну и добру њиву или за неко село или заселак говорили, овдје рађа све као у Сарајевском пољу. Све нас то упућује на закључак да су људи зависили од онога што сами ураде и произведу и што им је сама природа даровала.

Све до аустроугарског периода ова грана привређивања је била једино и основно занимање становништва. Од времена Аустроугарске, мањи дио се запошљава у оближњим шумским градилиштима, на траси ускотрачне пруге, железничкој радионици, или негдје друго као сезонски радници, а понеко и као занатлија или трговац. Касније, под утицајем нових и ширих цивилизацијских процеса попут индустријализације, урбанизације, деаграризације, депопулације, модернизације као и ужих друштвених промјена, нарочито послје Другог свјетског рата, село је захватила плима друштвених, економских и културних иновација које постају видљиве на сваком кораку, све до драматичних догађаја 1992. године, до грађанског сукоба с тешким посљедицама.

Дејтонским "споразумом" (1995) већи дио територије, о којој је ријеч у овом раду, припао је Федерацији БиХ. Становништво је већином мигрирало у крајеве Републике Српске, који су јој додијељени "споразумом", затим на просторе Србије, Црне Горе, или су отишли још даље у потрагу за бољим животом.

Према попису становништва из 1895. године у БиХ је било 1.591.036 становника, и то:

Срба 673.246, муслимана 548.632, Хрвата 334.142, Јевреја 8.213 од тога 5.729 Сефарда, остатак су били Ашкенази, од других националности, Роми, затим насељеници из Аустро-угарске, у народу познати као "куфераши" Чеси, Словаци, Пољаци, Русини, Нијемци, Мађари, Талијани и други.

На селу је живјело 629.446, православних, 409.901, муслимана, 285.138, католика, 342 Јевреја.

У граду је било 138.731 муслимана, 48.959 католика, 43.800 православних и 7.810 Јевреја.

Табеларни преглед:

НАРОД	ВЈЕРО-ИСПОВИЈЕСТ	БР. СТАНОВ.	ПРО-ЦЕНАТ	СЕЛО	ГРАД
СРБИ	ПРАВОСЛАВ.	673.246	42,3 %	629.446	43.800
БОШЊАЦИ	МУСЛИМАН	548.632	34,5 %	409.901	138.731
ХРВАТИ	КАТОЛИЦИ	334.142	21 %	285.138	48.959
ЈЕВРЕЈИ	СЕФАРДИ	5729		342	7810
ЈЕВРЕЈИ	АШКЕНАЗИ	2484			

Аустроугарска је 1878. године затекла око 97% неписмених, десетак година касније, 1888/89. у БиХ је свега било регистровано 216 основних школа, од тога:

комуналних 128, српских конфесионалних школа 59, католичких 25, јеврејских 1, приватних 3 (хаџи-Стаке Скендере за женску православну дјецу, школа мис Ирбина и мис Мекензи).

Према попису становништва 1953. године БиХ је имала 2.843.486 становника.

Подаци из 1948. године за БиХ:

Пољопривредом се бавило 77,9% становништва, у индустрији и занатству радило је 9,6% становника, робном промету 2,2% становника. Остале дјелатности и слободне професије 7,3%, пензионери и издржавана лица 3% становника.

Према овим статистичким подацима лако се да закључити да је већинско становништво било сеоско, а то значи да су се народни обичаји још увијек добро очували, посебно у неким удаљенијим планинским крајевима, готово у недирнутој форми. Народ је ту вијековима живио у духу старе наслијеђене традиције и на коју нису битно утицали ни држава ни систем, нити владајућа културна струјања.

Писани извори, статистички подаци, лична запажања и истраживања на терену, аутентично свједочење о догађајима и животу тога времена у српским селима Сарајевског поља и околине као и града, дијелом су, понекад, романисирана казивања неких казивача с којима сам водио дуге разговоре на обострано задовољство, у сваком случају прожета су драгоцјеним подацима о народним обичајима, етнографским, историјским, лингвистичким и културним детаљима из појединих села, као и о друштвено-политичким и економским односима.

* * *

Да би се стекла јаснија представа о значају овог облика друштвеног живота, окупљања заједнице села, а неопходно за разумијевање даљег излагања, успутно ћу рећи нешто о типу насеља, изгледу куће, инвентару, ношњи, навести опште карактеристике о сеоској традиционалној породици, структури, њеним функцијама и значају у патријархалном друштву.

Типови сеоских насеља и кућа углавном зависе од околине и занимања становништва.

На висинама у брдско-планинским крајевима и сарајевским побрђима села су претежно била разбијеног типа, куће растурене у мале групе, неријетко село или заселак чиниле су једна или двије куће. У пољу, у равницама села су претежно збијеног типа, смјештена поред главних путева. Са стране, иза или испред кућа налазили су се воћњаци и баште. Што се тиче Сарајевског поља временом су се ова села стопила у градску – урбану зону, нарочито после Другог свјетског рата.

Куће су биле покривене, у брдско-планинским крајевима, дрвеном шиндром, са високим двосливним кровом, бјелашничког типа, у пољу такође шиндром или старим сарајевским цријепом, зидане од камена, ћерпића, чатме и сл.

У већим богатијим кућама – задругама (породицама – домаћинствима) куће су имале велику главну одају са земљаним подом, отвореним огњиштем око кога се водио свакодневни живот, обично је било на средини, и вратима на обје стране куће, с тим што је главни улаз био са источне стране и обично су то била већа врата или чак двокрилна, а друга мања која су водила у башту или чак у шуму, вјероватно да би се могло на вријеме побјећи од незваног и изненадног госта. Други дио

куће састојао се од мањих соба са дрвеним подовима. Исте такве, само мање собе (собице, собичак, чардаклије) биле су на тавану (негдје су говорили на горњем боју или спрату, посебно ако је била већа кућа, зидана од чврстог материјала у новије вријеме, друга половина 20. вијека и то без отвореног огњишта).

На огњишту су се обично налазили пријеклад, машице, ватраљ, сацак, сач. Изнад огњишта висиле су вериге са котлом, унаоколо су били трonoшци, дуж зидова у долапима и сталажама било је бакрено суђе, цезве за кафу, ибрици, тепсије демирлије, сахани, ћасе, бардаци, на доњој страни стајали су ђугуми за воду, бакрачи, земљани ћупови, дрвене бreme и сл. У главној просторији – огњишту налазила се и посебна преграда – амбар за брашно са потребним инвентаром и нађвама за мијешење хљеба, синије мање и веће, објешене на зид са стране и разни чивилуци (вјешалице) за свакодневну одјећу, која се ту и сушила за вријеме зиме и кише.

Миндери за спавање, ћилими, поњаве, сламни јастуци, разна ћебад, држали су се у собама, понегдје су били и кревети на којима је могао спавати само домаћин или важни гости (кум, пријатељ, итд.) На зиду, са источне стране, обавезно су висиле иконе славског свеца – заштитника дома (крсна слава), Василија Острошког и Богомајке Чајничке уз обавезно кандило које је служило за вријеме празника и недјељом. Неке богатије куће су имале све то имале укомпоновано у један лијепо израђен изрезбарени иконостас, украшен најљепшим везом. Такође, у богатијим кућама за освјетљење су се користиле цилиндричне лампе на гас и фењери, који су уједно служили и за освјетљење у покрету, ван куће и сл.

У поткровље се ишло дрвеним степеницама (басамацима) или мердевинама из главне одаје – огњишта, а у неким кућама споља. По потреби, на тавану изнад огњишта се сушило месо и жито. Одјећа, накит и дјевојачко рухо чували

су се у сандуцима смјештеним у магазиама или у собама. По ћошковима главне одаје – огњишта биле су поредане дјечје бешике, дупци, клупе, треношци и понека столица (штокрпа) и сл.

Далеко скученије и скромније, све поменуто, било је код сиромашнијих породица.

Овај опис сеоске куће, с поменутиим инвентаром, одговарао би периоду од друге половине 19. вијека до прве половине 20. вијека. Негдје, посебно у планинским крајевима, задржало се и дуже, осим што су укинута отворена огњишта а прешло се на зидане пећи.

Мушка свечана ношња састојала се од бијеле кошуље, од домаћег материјала – узвода, са широким рукавима, кераним, на раменима напуханим, као да ће полетјети³).

³ Овај занимљив опис дао је један аустријски чиновник, око 1890. г. при првој посјети Сарајеву, тачније на Баш-чаршији, у сусрету са различитим етничким групама оставио је обиље података. (В. Скорић, Сарајево и околина..., погл. списак лит.)

Преко кошуље облачио се чохани цемадан, обично црвене боје, терзијски рад, преко кога је ишла црна цока од домаћег сукна, украшена са стране везом и гајтанима опшивена. Доњи дио се састојао од црних пеленгаћа (шалвара) са великим проширеним туром. Уз листове ногу припијали су се тозлуци – гете са шареним свезама, такође све од домаћег сукна и вуне. Обућа се састојала од вунених чарапа и опанака (височких, сарачких или скопљанских), а понеко је носио и дубље ципеле, које су се куповале у граду у познатој фирми обуће Бата, поријеклом из Чешке (између два свјетска рата). Око струка опасивали су шарене тканице. Начин везивања (опасивања) се разликовао код младића и ожењених мушкараца. Зими, преко свега је ишао тешки сукнени гуњ, црне боје, а на глави црна шубара.

Женска свечана ношња састојала се од бијеле кошуље (мелез и узводно платно) са широким рукавима кераним и лијепо везеном крагном. Преко кошуље су носиле ђечерму од кадифе, богато украшену, боја разних, терзијски рад, а било их је и домаће радиности, затим црне димије, касније кадифне црне сукње или свилене бијеле сукње, када се комбиновала тзв. “бјелада” за посебне прилике у лјетњем периоду. Обућу су чинили опанци, шарени, или ципеле куповане обично на истом мјесту гдје и мушке. Оглавље удате жене и дјевојке разликовало се према боји и начину везивања. У свечаним приликама носиле су свилене шалове са ресама, јарких боја, који су падали низ леђа до струка, а око струка су везивале свилене или ткане појасеве, богатије су имале и сребрне еждере, кујунџијски рад, врло скуп накит, за који је у то вријеме еквивалент био један добар во.

Почелица или огрлица (нанизани дукати) стављала се око врата или на главу, поврх чела преко ивица свилоног шала, мада постоје примјери у богатијих и почелица и огрлица. На рукама су носиле белензуке, у ушима златне минђуше,

најпривлачније су биле тројанке. Овај опис важио би само за оне из богатије и имућније куће у истом периоду.

У свакодневним приликама носили су и мушки и женске прикладнију одјећу ради лакшег обављања послова, али и због оскудности.

Исхрана се састојала од народних – сељачких јела, пуре, цицваре, попаре, папуле, пите (правиле се само суботом, и тај обичај се и данас у многим кућама задржао), доста млијека и аутохтоних млијечних производа, бијелог масног сира, торотана, урде, кајмака који се користио само у посебним приликама, да се почасту драг и важан гост. Такође и месо се користило само у посебним приликама, за вријеме празника, слава или неких других свечаних и посмртних обичаја. Хљеб је био претежно кукуруза, јечменица, понегдје пшенични, велика част је био бијели хљеб (куповни), у народу познат као *"штруца"*. У сјећањима је и данас прича једног *плаништака* испод Јахорине који каже, кад би долазио на теферич о Преобреженију код Нове цркве⁴, *"ја заћенем штруцу под џемадан, па загризем и у колу заиграм,.. иј..ују"*.

Велике народне светковине и теферичи били су поред поменуте цркве Св. Преображења, *крам* цркве у Блажују код Илиће, код старе православне цркве на Баш-чаршији и на неким другим сеоским – локалним одредиштима, (извори, планинске висоравни, црквишта и сл.) најчешће о Спасовдану, Видовдану, Петровдану, Св. Јовану Игритељу итд.

Ракију су најчешће пекли од својих шљива, јер је ово познати воћарски крај. Пекмез су такође правили од шљива, понегдје у Пољу и слатко, претежно од дуња. Остало узгајано воће сушило се или јело у свјежем стању. Често су правили организоване излете – дружења у оближње крајеве у бербу

⁴ На старој станици, у народу познато као банова, вјероватно из њем. јез. (Bahnhof) у преводу жељезничка станица, простор код данашњег хотела "Бристол"

боровница, купина, малина, јагода, дрењина, љешника, љековитог биља, обично недјељом или празником.

Српску патријархалну културу можемо тако рећи, кра-се три основе вриједности: колективизам који се у свакодневном животу традиционалне сеоске заједнице манифестује кроз међусобно помагање у социоекономској, тако и културној сфери, затим, култ предака испољен највише у религији али и у хијерархијском односу унутар друштвене заједнице, изразита доминација мушких чланова над женским, потчињеност млађих старијим и слободна херојска вриједносна оријентација која се огледа у поштовању слободе, части, јунаштва и правде као израза највиших друштвених вриједности утемељених на јакој ратничкој традицији, а све добро и јасно осликано у народним пјесмама, здравицама, предањима и другим облицима народног стваралаштва.

Етничка хомогенизација српског народа на простору БиХ остварена је у окриљу српске православне цркве која је нарочито последице обнове рада Пећке патријаршије у 16.в. постала поред вјерског и културни и политички центар и заступала је интересе српског народа у најтежим условима живота под Турцима. На развој народне свијести много су утицали догађаји из сусједне Србије и Црне Горе, нарочито након Првог и Другог српског устанка и стварања кнежевине.

Основни облици привређивања су били у првом реду, екстензивно сточарство и земљорадња, који су захтијевали уз напоран рад и максималну мобилност свих радно способних чланова породице – куће, шире и уже друштвене заједнице. По том принципу развијена је подјела послова на мушке и женске, теже и лакше, а одступања од овакве подјеле рада могућа су у веома специфичним случајевима, ако је видно нарушена полна и старосна структура заједнице или када су материјална егзистенција и опстанак заједнице доведени у питање.

У структури некадашњих традиционалних домаћинстава и у Сарајевском пољу и околини важило је такође правило од општег значаја у подјели на мушке и женске послове, а самим тим и друштвени положај и статус мушкарца и жене разликовали су се одвајкада. Коријени те појаве вјероватно почивају још на првобитној подјели рада која је мушкарцу као главном прибављачу хране осигурала и доминантну улогу у породици па тако и у широј заједници.

Брак и брачни живот су били патрилокални. У народу ова важност се најбоље огледа у изреци *"бери цвијеће око себе"*. Сродство се рачунало по мушкој линији. Материјална добра као што су земља, шума, пашњаци, стока и сл. затим социјална и социоекономска, друштвеноморална и социјално-духовна (кумство и крсна слава) преносила су се такође патрилинеарно, са оца на сина, осим у посебним случајевима.

Мушкарци су, додуше, обављали теже физичке послове: грађење, пољске радове и сл., бавили се израдом предмета са најпримитивнијим алатом за кућне свакодневне потребе, као што су преслице, водијери, бурад, бремене, плоске, пракљаче и предмети за разне пољопривредне послове: грабље, виле, држалице, косишта, запрежна кола, саонице, као и предмете који се најчешће користе у аутохтоном мљекарству: карлице, шкипови, стапови, каблићи, качице и друго.

Главни дио женског рада, поред многих свакодневних послова око стоке, земље, подизања дјете и припремања хране, било је припремање и обрада материјала за израду одјеће и друге текстилне робе за свакодневне потребе, почевши од сјетве, жетве, стриже и припреме за обраду, (лан, конопља, вуна) па све до усукивања пређе, ткања платна и сукна, кројења, бојења и украшавања. Пошто је за то требало доста и времена и простора, остављало се увијек за зиму, када се уз вишак слободног времена, располаже и са више слободних

радно способних чланова заједнице, јер су сви остали главни пољски радови већ били завршени.

Човјек на селу, иако доста оптерећен тешким физичким пословима, увијек је тежио и проналазио довољно времена да се забави и поигра, поразговара и запјева, да би му живот био мало разноврснији и садржајно богатији, духовно љепши и веселији. За то нису била потребна нека посебна средства, као у новије доба, тада је доминирала жеља, игра духа, физичке снаге, вјештине и живости, импровизације и довитљивости уопштено.

Сеоска музичка пракса и на овом проучаваном подручју уско је повезана са инструментима који су се такође израђивали по наслијеђеној традицији. Карактеристични су били аерофони инструменти, најпознатије су свирале (фрула), двојнице (двогрла), разне трубе и пиштаљке од савијене љескове, зовине и врбове коре. Од кардофоних инструмената готово у свакој кући висиле су гусле – гудачки инструмент са једном жицом од коњске струне, а у новије вријеме појављују се хармоника и виолина (друга половина 20. в.).

Прело – сијело – посијело (опште карактеристике)

Под појмом *сијела* подразумијевало се окупљање становништва различите старосне и полне доби, са циљем заједничког дружења и успутног обављања колективног или индивидуалног рада, али сијело се могло организовати и без икаквог рада, уз свако прело било је и сијело, док уз свако сијело није морало бити прело нити било који рад.

Који ће од циљева бити доминантнији и који ће имати већу функцију, друштвену или економску, зависило је од важности и мотива организовања сијела, од узраста учесника који од-

говарају периодима кроз које сваки човјек пролази током живота и одликама тих периода. Такође, зависило је и од мјеста и времена извођења: отворен или затворен простор, сезоне (годишњег доба), до броја учесника, употребе или одсуства одређених реквизита, њихових функција, мотива и садржаја окупљања и различитих потреба заједнице.

Ријеч посијело (посело) чешће се чује у Србији, са готово истим значењем које у БиХ и Сарајеву и околини има прело-сијело, што је значило окупљање у зимском периоду уз обавезан рад и забаву, без великог церемонијала, обавезно у вечерњим часовима, које је трајало чак и до зоре. Мада забава није морала увијек подразумијевати пјесму, игру, свирку, забавно је било и појавити се у друштву, разговарати, што значи бити информисан. Обучавање у неким пословима је било присутно јер сијело-прело су организовале и куће које су биле у жалости за неким од својих ближих чланова, а то значи није се могло пјевати, али прело-сијело се ипак окупљало. Сијело се могло организовати и без обавезног рада празником или недјељом, мада се најчешће гледало да се некако споје сијело и рад. Разлог за то видјећемо у даљем тексту, као и остале видове организовања сијела на подручју Сарајевског поља и околине.

Уопштено, сви колективни сеоски радови, па и сијела и прела, били су врло значајна компонента у традиционалној култури нашег народа.

Ако посматрамо са формалног аспекта, један такав вид колективног окупљања може се означити као сеоски уколико у њему учествују сви припадници сеоске заједнице.

Са функционалног аспекта били су значајни ако су у интересу села као цјелине, и имају својеврстан израз активности села као друштвене заједнице тј. као културни феномен.

Са комуникацијског аспекта колективна окупљања су начин да се обави жива и значајна размјена информација вербалним и невербалним путем, посредством културних система.

Свако друштво ствара културу да би задовољило своје потребе из чега произлази да и сваки културни феномен тако настаје и развија се ради потреба датог друштва.

Допринос наших писаца и пјесника у етнолошким истраживањима и бољем разумијевању народног живота

Село и сеоски живот, неки помало романтично и идеализовано, описали су у својим дјелима, Ј. Веселиновић, П. Кочић, И. Андрић, Б. Ћопић, С. Матавуљ, С. Ћоровић, Ћ. Јакшић. Многим нашим познатим пјесницима: А. Шантићу, Ј. Дучићу, Д. Ерићу, Р. П. Ноги, село је било непресушна инспирација, па и сијела – прела – посијела.

Значајне податке етнографско-географске садржине, о усменој књижевности, умотворинама, народним обичајима, вјеровањима, српског становништва у БиХ оставили су Стака Скендерова, Симо Милутиновић Сарајлија, Шпиро Боцарић, Ћорђе Маргетић, Никола Кашиковић, Ристо Ј. Чајкановић, Василије В. Ћуковић, Коста Хаџи Ристић, чији су радови објављивани и у часописима "Босанска вила", "Нада", "Зора", Гласнику Земаљског музеја у Сарајеву и многим другим публикацијама тога времена.

У овом кратком прегледу желио сам да укажем на интензитет интересовања и важност учешћа и наших учитеља, свештеника, писаца и пјесника и осталих анонимних ентузијаста и поштовалаца народне културе у пожртвованом са-

купљању, биљежењу и популарисању цјелокупног народног стваралаштва. Њихова дјела имају читав низ додирних тачака и са овом темом, а још су нам значајнија ако се има у виду да су многи од њих били и директни учесници или посматрачи на овим редовним окупљањима – састанцима сеоске заједнице, што нам најбоље показују слjedeћи примјери.

*“Из учитељеве кухиње допире мирис јела, разгледам собу – кревет прекривен биљцом, на поду цурске прегаче, више кревета о ексеру окачене гусле, на другим зидовима зобнице, саџак. Све је то учитељу донијела жена, наша сељанка, довео је са **прела**, додијала му зимска хладноћа и самоћа.”* (Ј. Радуловић, Голубњача)

*“А Јелка и Милка, домаћинове двије кћери, двије кршне и снажне Босанке с чистим рубљем, као снијег са Романије, који ће ускоро пасти, пуне младости, живота, снаге и здравља, све нас су привукле, и мени су послови најчешће били, некако све, у вези са том кућом, само да сам близу њих двије. Нарочито ми је драго било да гледам Милку, млађу, и за мене, као љепшу. Старија, Јелка то је брзо примијетила и било јој је криво, јер ме она радо гледала. Чак је то помало и показивала да Милка увиди, јер је ред: старија треба да је прва свуда, па и ту. Тако подуже, меда, масла, скорупа, сира, млијека, пите, разног сувог воћа – свега сам добијао. Ко ме је требало да се слатко наједе као на каквој свадби, требало му је само са мном да дође па је и он исто био угошћен. Увече смо долазили на **сијело**.”*

(Из Годишњака Матице Српске, 1936. године из ратног дневника)

Тоде Николетић, дјечји пјесник, враћајући се у своју долину дјетињства, каже нам у својој пјесми:

ПРЕЛО

1.

*Да није било прела
где се до зоре бдило,
Мама би другог срела
Не би мене било.*

2.

*Прело је, кажу стари,
Место где тражиш цуру,
То је нешто у ствари
Слично данашњем журу.*

3.

*Момци су приче ткали
уз лампу или свећу,
Цурама да би дали
Своју љубав и срећу.*

4.

*Цуре су вешто преле
уз песму до зоре беле,
И нежну вуну плеле
За момке што их желе.*

5.

*Све то личи на бајку
На ружу мирисну – белу,
Тако сам добио мајку,
Давно на неком прелу.*

(Т. Николетић, из збирке пјесама "СЛАТКИ НЕМИР", Гинко, Београд, 1998)

Основне структурне карактеристике које овај вид колективног окупљања, рада и забаве има су ужитак и смисао сијела, који се огледа кроз повезаност радњи и учесника, правила која омогућују несметано одвијање, као колективни, архетипски, дубоко укоријењен у души осјећај за одржањем и интеграцијом сеоске заједнице.

**Ради потпунијег сагледавања формалних
карактеристика, разноврсности и мотива
организовања сијела на проучаваном подручју
подијелио сам их у неколико група.**

- 1) Сијела уз обављање колективних пољских радова (послије мобе, уз комушање и сл.)
- 2) Сијела – прела у зимском периоду (редовна окупљања уз рад и забаву)
- 3) Ванредна сијела у зимском и љетњем периоду (спремање дјевојачког руха)
- 4) Сијела на свадбама, испраћајима у војску и сл.
- 5) Сијела у љетњем периоду (редовно окупљање младежи у свом природном амбијенту – окружењу)

Организовање сијела уз колективне радове било је честа појава и подразумијевало се обично нпр. послије мобе или комушања кукуруза, или се организовало непосредно послије бербе.

Након комушања али и за вријеме рада пјевало се и играло, забављало на разне начине. Обавеза домаћина је била

чак да сијело организује, посебно ако је на моби радило доста младих мобара, што је било нормално, још ако се радило о имућној и вишечланој задрузи, то се никако не би изоставило. На та сијела нису се посебно позивале сијелције. Момци и дјевојке који нису радили на моби тога дана, из оближњих села, преко "сеоских гласника" брзо би сазнавали шта се дешава у селу. Обично у мањим или већим групама би долазили, увијек предвођени неким од старијих или неког искуснијег момка из уже заједнице, који се према својим способностима или личним ставом наметнуо као предводник, али и као заштита у случају да затреба.

Организована сијела – прела у зимском периоду, посебно су била занимљива и младеж али и остали учесници су их радо посјећивали и са великим нестрпљењем се ишчекивао одлазак на ова сијела. Након завршених уобичајених послова око намиривања стоке и конака, што значи донијети дрва за огрев, спремити вечеру, донијети воде и сл., послије обављене вечере, одлазило се на сијела која су знала трајати до зоре, или док има гаса у лампи. Дужина сијела је зависила и од више других фактора; врсте рада и задатака, расположења, метеоролошких услова и сл. Сијела су могла бити организована уз рад, као колективна помоћ нпр. у обради вуне, конопље, предењу, или индивидуалан, гдје се сједи, забавља, пјева, разговара и ради свако за себе. Обично се тежило да се раде исти послови, што је уобичајена пракса у сеоској заједници. То би обично организовале жене, млађе и старије, наравно увијек уз сагласност домаћина куће, једноставно то је била устаљена пракса сијељења, тј. забављања уз обавезан рад. Жене би обично преле, плеле, ткале (али рјеђе) разне одјевне предмете, као и остале предмете за широку употребу, јер, како је већ наглашено, потребе једне вишечлане заједнице – задруге биле су велике, ако овоме још додамо да се цијелокупна обрада обављала искључиво ручно, а за овакав

рад било је потребно доста и времена и радне снаге, зато је зимски период био погодан.

Прела и сијела су као и свугдје радо посјећивали и момци и дјевојке, јер то им је био један вид забаве и упознавања. Мали број сеоске дјеце се школовао, посебно женске.

У то вријеме су била позната и сијела старијих – искуснијих, посебно када се обављало нешто важније, за рад, гдје је требало показати више умјешности, знања и искуства, као што је нпр. за вријеме организованих зимских колективних прела – сијела, била вјештина извлачења власи из вуне која је била подлога за потку. У традиционалној технологији претварања текстилних влакана у нит, зависно за коју врсту производа је била потребна, морала се подесити и одговарајућа дебљина нити, а свака прелја није била танкопрелја да извуче нит танану, како је народ говорио “као влас косе” отуда вјероватно и израз “извлачења власи”. Остала је и позната у народу изрека “предем танко па се чини малко”.⁵ Ово су говориле обично жене или дјевојке – прелје, кад би након доставеденог времена на прелу – сијелу било мало намотане пређе.

Према досадашњим истраживањима и казивањима старијих људи, сијело се могло организовати с циљем заједничког дружења и рада свако за себе, на ту врсту сијела одлазиле су све генерације од дјеце до најстаријих. Пјесма, игра, свирка, разна препричавања и шале који су били посебно интресантни за млађе али и дјецу (ако им је био дозвољен приступ), јер дјеца су увијек жељела продријети у тајне одраслих. Упознавање и узбудљивост забрањеног свијета увијек су привлачили дјечју машту, јер су садржали многе занимљиве

⁵ Постојала су и многа вјеровања, напр. ако више дјевојака преду, удаће се прва она која са свога вретена премота пређу у клупко. Ако дјевојка мота пређу при дну вретена знак је да ће се далеко удати. Не ваља ако жена за вријеме трудноће гледа како жене везују конопце на стану (разбоју), постоји опасност да ће се дјетету везати пупчана врпца. Не преде се уочи великих празника и сл.

појединости из којих се могао реконструисати комплетан живот и ток догађаја из прошлости како колектива тако и појединца.

А народ је, врло добро знамо, био веома издашан у својим похвалама, али и многим критикама и разним пикантеријама. Зато се надуго и нашироко претресало све што је било занимљиво, и што је привлачило пажњу окупљених, није била ријеткост и да се у благо подругљивом тону изрази неко осјећање, и ако би случајно искрсла нека заједица, неко би од присутних зачас прекинуо узаврелу атмосферу пјесмом, и окренуо ствар на другу страну, како се не би покварило сијело и добило сасвим други ток.

Позната су била, у зимском периоду и само женска сијела гдје су се обично окупљале средовјечне жене и млађе, да би се постепено увеле у ред одраслих. Обично би старија јетрва водила са собом млађе или би свекрва водила своје снахе, посебно ако је свекрва била вична неким женским пословима. Свекрва би практично показала своју умјешност и успутно преносила своје знање и искуство на млађе. Морам овдје подвући да се понешто од стеченог знања и вјештине чувало и није се све лако преносило другоме из више разлога.

Има и изузетака. Ако је млада дошла из поља у неко брдско или планинско село (што је било више случајева, Добриња – Јахорина или Поље – Трескавица, Поље – Требевић) називана је *"пољка"*.

Пољка би организовала или одлазила по позиву на сијела са групом дјевојака и млађих жена, опет према неком ужем локалном критеријуму и потребама, такође да би показала и пренијела, како су тада говорили *"пољски рад"*. Нарочито је био интересантан вез, или начин кројења и украшавања појединих одјевних предмета, постељине, ткања, и многе друге врсте и технике претежно женског рада, технологије обраде материјала, што ипак сваком није полазило за руком, затим

начин припремања појединих јела, посебно посластица (ово нарочито у другој половини 20. в.). У народу се добро памтило и препричавало која је прва донијела у своме руху јоргане, неке посебно израђене прекриваче. Тачно се знало која је прва ставила форанге (мале завјесе које прекривају половину стакла) на прозоре и сл. Заједница је све то памтила и препричавала, неки су прихватили са одушевљењем те новине, неки не, увијек би се направио круг различитих гледишта. Касније су се такве жене истицале у заједници, прочуле би се надалеко и много су биле цијењене и остале упамћене и до данас, баш по организовању сијела – прела, јер многе дјевојке, младе и остале жене на тим мјестима почеле су или усвојиле све технике рада и вјештине у израђивању појединих предмета, али упознале и остала важна правила понашања у појединим приликама, нпр. док се разговара о начину рада упоредо се објашњава и његова функција, преноси се, дакле, спонтано и поријекло и намјена у разним ритуалима по већ усвојеном и поменутом принципу "ово ваља радити, ово не ваља". Објашњавају се разлике, дискутује се на велико и нашироко о поједином предмету, разлике – некад и сада, поље – планина, називу, помињу се актери и интересантни детаљи из тога периода и др. и тако се то и памтило, касније понављало и препричавало у сличним приликама.

Мислим да ће то најбоље дочарати један примјер који сам забиљежио од осамдесетогодишње Радојке Т.,⁶ чија се прича о народном животу и обичајима не разликује много од осталих из тог времена, али издваја је један посебан вид поштовања према својој старијој јетрви "пољки", која је некад била предводница на многим мобама, сијелима и прели-

⁶ Према каснијем сазнању, Радојка Т. је на свиреп начин настрадала у последњем рату 1992, на кућном прагу (заједно са још неколико старих особа и осталих мјештана који су се затекли у селу, које нису могли – хтјели да бјеже или су вјеровали да њима неће нико ништа, а и са комшијама муслиманима су се добро слагали!?).

ма, инструктор свакојаког женског ручног рада, лијечник и бабица, ветеринар, писар и тумач разних нејасноћа, вођа у рату и миру. Мојој саговорници, иако у овим годинама, још увијек не блиједи сјећање на те "давне сретне дане" а посебно је значајно њено ословљавање уже родбине, и данас, онако како је то примила првога дана, давне 1935. г. када је како она каже, "доведена". Такав однос не сусреће се често, јер било је још сличних заједница са истакнутом неком "секом" али упамћеном по сасвим другим моралним и карактерним особинама.

Скраћена верзија, дјелимично редигованог, због лакшег разумијевања, записа са терена (1991) село Ледићи, испод Трескавице.

*Прво јутро, пошто нисам имала праве свекрве, сека Лена,⁷ старија јетрва ми је дала сва упутства у односу према укућанима, објаснила распоред послова, показала гдје је врело и сл. Била је најстарија од нас три исте јетрве и двије извање. Ја дошла задња, тридесет и једна у кући, затекла сам осам мушких одраслих глава, свекра – **тату** (који је био и глава куће) његовог брата, **тату** Митра, два иста ђевера, **брата** Јована и **брата** Сретена, два извања (ожењена) **брата** Милана и **брата** Милоша, једног извањег неожењеног, који ми је и био ручни ђевер, **брато** (**братан**) Душан, (петнаест год.) двије свекрве, извање, **мајку** Цвијету (удовицу без дјеце, а родила их је шеснаесторо) и **мајку** Анђу, супругу тата Митра, пет истих заова, **секицу** Ленку, **секицу** Борку, **секицу** Милку, **секицу** Загорку, **секицу** Станку (најмлађу*

⁷ Обичај да млађа старију јетрву и све заове ословљава уз име "секом", исте заове, мужевљеве сестре "секица", а извадње "сека и име" (сека Мила) за дјеверове **брато** а најмлађег од њих **братан**, извадње дјеверове **"брато и име"** (брато Милан) и тако све мужевљеве рођаке, свекра, мужевљевог оца **тата**, ако нема оца онда његовог најстаријег брата или најближег рођака наравно по мушкој линији, остали су из фамилије **"тата и име"** (тата Митар), тако важи и за свекрву, само што њу зове **мајка**, остале **"мајка и име"** (мајка Анђа). Значи само једна особа може бити **тата, мајка, брато, братан, секица и сека**.

од једанаест година) и пет извањих заова, **секу** Милену, **секу** Раду, **секу** Рајку, **секу** Данку, **секу** Винку (од дванаест год.) јетрве, двије исте, **секу** Лену и **секу** Дану, двије извање, **секу** Зору и **секу** Милу, и седтеро дјеце, једно другом до ува. Ми јетрве смо све звале **секу** Лену "**сека**". Свекар се према њој посебно са поштовањем опходио, она му је прва прилазила и узимала коња, отварала вратнице, љубила га у руку, помагала му да се скине или обуче, (најмлађа је изувала обућу и прала му ноге) упозоравала га да шта не заборави, ако иде у град шта треба да се купи и код кога трговца, која је роба боља, код кога од њене родбине или познаника може коначити, нешто оставити и сл. Све је то било неусиљено и ми смо тај ред – правила прихваћале сасвим нормално, јер смо га још и у своме роду научиле, прихватиле и поштовале као највећу заклетву. Распоред организовања сијела – прела у зиму била је такође њена брига. Увече би се раније намирио конак, склониле украј сувишне ствари да не сметају, и извршиле основне припреме за сијело, зависи шта се радило (чешљање вуне, гребенање, предење, ткање, плетење и сл.). Исто тако када би ми из куће ишле, **сека** Лена нас је водила, ишла испред нас, улазила прва у кућу у којој је било заказано сијело. Увијек би сједила на неком истуреном и љепшем мјесту, ми млађе – остале јетрве и дјевојке тј. наше заове, мало иза ње, или ако кућа није имала довољно столица – трножјаца, онда би ми нашле мјесто на неком пању или нечему другом како се снађемо или шта нам се понуди, без поговора. Пошто је **сека** Лена имала истанчан осјећај за многе потребе, па и оне наше, женске, што се крило и од мушкараца и жена, знала је са себе скинути ђуду (женски вунени плетени поlover на копчање) или гуњ-копаран, па кришом подметнути којој од нас, опоменула би нас да се одмакнемо од врата одакле бије студен, и сличне мјере предострожности, али све то полако, мирно с посебним осјећајем мјере, да други не примијете или

да неког не застиди. Све то није било тада лако, а данас је то тешко објаснити, јер се морало водити рачуна о сваком поступку и свакој изговореној ријечи. **Сека** Лена је водила рачуна о свему, ми млађе јетрве, па и заове, како је која пристизала за удају, пролазиле смо кроз "њену школу", за све смо је питале, њене савјете добро памтиле, јер она је знала и читати и писати, многе мушке је учила прва слова, читала је и писала писма која су долазила или се слала војницима у војску, тумачила разне државне уредбе, глобе и позиве итд.

Један стих из писма обично упућиван војнику:

...ево сједох на јелову клупу,
узех перо у десницу руку,
молим перо да ми ситно шара
да са својим драгим разговарам,...

Она је предлагала када ће ко, и с ким ићи цркви у град о неким празницима, водила би нас, младе на тефериче први пут по удаји, ту би се обично састајала млада са неким од свога рода, тзв. **виђење**. Њена брига је било и дјевојачко рухо, шта ће се и како гонити, и разна друга упутства, којом се пјесмом испраћа војник, којом дјевојка, којом дочекује млада – невјеста итд. Поред нас укућана који смо је много цијенили и поштовали, и мушка, и женска чељад и свакако дјеца, наша **сека** Лена је имала и у цијелом селу и широкој околини добар глас. Звали су је кад се било шта у селу важно дешавало (женидбе, удаје, долазак пријатеља први пут са одивом, приликом порођаја, у случају неких незгода и болести итд.). Њен савјет се тражио, њена ријеч се поштовала, како у радости тако и у жалости, у рату и у миру, као што је било и 1941. године. Према њеним упозорењима смо се склањали на мјеста која су нам најсигурнија била у тим моментима, она је говорила шта ће се и колико понијети, шта закопа-

ти и гдје шта склонити. Доста њене фамилије – рода је настрадало у првим нападима усташа у Сарајевском пољу. све је “на свој” начин поднијела, и тугу, долазак нове власти и откупе, одласке на пругу и сл. И у том времену показала је проницљивост како доскочити новим уредбама. Послије смрти свекра, кога смо достојанствено опремили и сахранили, онако како је то **сека** Лена рекла, уобичајен испраћај тад је било “гласно кукање”, величајући све његове заслуге, опет по реду, прво **сека** Лена, па онда ми остале, чак и његове кћери су јој давале предност и на том посљедњем испраћају нашег **тате** – свекра, оне опет величајући више њене заслуге, која га је за живота добро слушала, пазила и његовала, и сада је уз њега, растаје се од нашег доброг тате, и љути се што јој мудри сјет не казује, и тако редом.

Послије смрти свекра, као главара – домаћина наше задруге, **сека** Лена је била та која је могла прва рећи и проникнути да ново вријеме носи и ново бреме, задруга се мора подијелити према мушким ожењеним главама, рекла је једно јутро иза годишњице свекрове смрти, када смо скинуле црнину. Било је суза и плача, посебно код нас жена, јетрва и још понеке неудате заове, и несигурности код неких чланова, посебно оних који су морали наставити самостално живот у кругу своје уже породице, а од бога нису рођени да мисле својом главом. Колико је била блиска заједница, најмлађи син од моје старије извање јетрве, секе Зоре, питао је **секу** Лену: “Мамо, мамо, а коме сам ја доп’о?!“ (Тако су је сва дјеца звала, касније и као одрасли људи и одиве.) Али и послије диобе **сека** Лена је остала и даље главна, ауторитет “**матица**“, питали смо је и даље сви за савјете, нарочито ми жене, у неким женским пословима, породичном окупљању или ако је **сека** Лена рекла да треба некога од наше ближе и даље родбине жалити толико дана, ми смо тако и прихваћале без икакве бојазни да ћемо случајно погријешити. Довољно је

*било само рећи тако нам је рекла **сека** и тиме је све речено, ако она скине прва црну мараму, ми смо скидале, ако треба ићи некоме у сватове, мобу или у неким другим приликама питала би се опет она (тражио се њен савјет), јер још увијек се наступало према старој организацији, заслугама из прошлости, правима и обавезама према широј заједници, **сека** Лена је најбоље знала и границе појединих њива и гајева, оно што је остало заједничко на првој подјели, од непокретних добара, остало је нешто и до данас, једном ријечју пазила је да иде све по правди да се не огријеши ни од бога ни од људе, говорећи увијек "криво сједи а право говори".*

На овим сијелима неке дјевојке су први пут започеле свој рад како ручни тако и женски, пјевачки, играчки, све се преносило по истом принципу, јер то је било згодно мјесто и вријеме да се учи свему и свачему што ће једна традиционална сеоска заједница тражити у будућности од својих чланова, јер биолошки млађи насљеђују старије, а дужности и једних и других се унапријед знају.

Атмосфера и на овим сијелима је била доста спонтана, неоптерећена погледима и строгим церемонијалом и дозвољавала је свакоме да се исказе уз забаву, разговор, мало пјесме, мало приче, са основним циљем да се постигне жељени ефекат, нешто уради, у друштвеном погледу, важно је било да се млади постепено, уведу, уче и оспособе у свим основним знањима за скорашње представљање пред широм заједницом, било да се пред јавност излази као појединац или колективно, јер када се изађе пред народ тј. "народни суд" поправке више нема.

Организована су у зимском периоду и мјешовита сијела, женско – мушка, старији и млађи, уистину мушки нису имали много посла али пошто су на сијелу биле дјевојке приступ им је био дозвољен, на обострано задовољство. Сви су се радивали тим сијелима, јер се унапријед све знало и гдје ће бити

сијело и ко ће доћи. Састанке су млади уговарали понекад тајним везама, али и позиви су били упућивани смишљено, као и организовање сијела, посебно ако је у кући било више дјевојака стасалих за удају или момака за женидбу, тада би се измишљали било какви разлози, само, како се говорило, да неко очепи – покрене први, мисли се на удају или женидбу. Већ је наглашено, сијела и прела су за тадашње прилике била главна мјеста гдје су се млади састајали и упознавали, а старији пратили и препоручивали, посебно ако се ту нађе још нека дјевојка или момак из другог села, па још ако је на добром гласу, онда би заиста била велика навала, или би се везе склапале преко проводација, а понекад се ствар свршавала отмицом. Јер село иако мала заједница добро је било упознато са могућностима и квалитетом и економским стањем сваке куће, задруге, фамилије па и сваког појединца, па и с његовим интимним особинама и збивањима.

И на овим сијелима дјевојке су обично плеле, преле, момци су обично играли прстена или нечег другог, разговарали међусобно, шалили се, кришом испод ока упућивали знатижељне погледе према дјевојкама, тражили дозволу да “причају”, и по томе се касније коментарисало ко је с ким “причао” тј. ашиковао. Иначе тај израз “причати” и данас се чује од старијих па кажу “ја сам причао или причала са тим и тим, толико, тада итд.”.

Ванредна сијела у зимском и љетњем периоду, уз колективан рад организовала би се ако се спремамо “дјевојачко рухо” или често се могао чути у другој половини 20. в. и назив “спрема”, а негдје и “сандуци”, учесници у тој церемонији називали су се “сандучари”, зато што се сва дјевојачка спрема гонила у дрвеним сандуцима (шкрињама) на коњима.⁸

⁸ Обичај да млађа старију јетрву и све заове ословљава уз име “секом”, исте заове, мужевљеве сестре “секица”, а извање “сека и име” (сека Мила) за дјеверове **брато** а најмлађег од њих **братан**, извање дјеверове “**брато и име**” (брато Милан) и тако све мужевљеве рођаке, свекра, мужевљевог оца **тата**,

Пошто је требало испоштовати договор и већ унапријед утврђени рок, ток свих припрема око тог церемонијала се знао, било да се радило о руху или спреми која иде заједно са дјевојком – младом. тј. ако је дјевојка ишла са сватовима из очеве куће, или се рухо гонило накнадно послије њене удаје, по већ утврђеним правилима свадбеног обичаја и договора двају сада већ пријатељских страна.

Тада би се и по неколико пута у седмици окупљале најбоље међу најбољим, и везиле и плетиле, и прелје и ткаље, јер се на овај начин представљала цијела заједница а посебно кућа, односно задруга из које је дјевојка – будућа млада. Пред новим пријатељима требало се показати у сваком погледу. Дјевојка јесте била у обавези, за вријеме свога “цуро-вања – (ћ)дјеговања“, да припреми дио руха који иде с њом, јер сложени свадбени церемонијал налаже између осталог и размјену дарова. Дешавало се да из исте куће у току краћих размака у години оду двије три дјевојке, једна за другом. За ужу заједницу ово је био поприличан терет, трошак, и ово је један од многобројних разлога што се на женску дјецу гледало, “другачије“, и говорило се “женско однесе све из куће, а мушко унесе“.

И на овим ванредно организованим сијелима старије су упућивале млађе не само у техници и технологији рада већ и о другим врло важним појединостима које их очекују ускоро, нпр. како ће се сватови дочекати, који је дар за кога намијењен, које ће се пјесме пјевати, јер и свака пјесма као и дар носи одређену поруку, погрешно уручен дар или наопако окићен неко од сватова, била би срамота за кућу и цијелу заједницу.

ако нема оца онда његовог најстаријег брата или најближег рођака наравно по мушкој линији, остали су из фамилије “тата и име“ (тата Митар), тако важи и за свекру, само што њу зове мајка, остале “мајка и име“ (мајка Анђа). Значи само једна особа може бити тата, мајка, брато, братан, секица и сека.

Уједно ово је било и посљедње заједничко дружење дјевојке – удаваче са својим родом, тачније, могло би се рећи и један вид опраштања од дјеговања и својих чланова сеоске заједнице, другарица, од цијелог села и свога родног краја. Сијело би се, дакле, сакупило и без обавеза на додатно припремање руха, јер ред и обичаји су налагали, да се још једном дјевојачко рухо све добро прегледа, покажу дарови и прилози дјевојачке родбине и осталих прилагача – поклонодаваца,⁹ посебно ако је богатија задруга, која се и на овај начин жели истаћи и показати свима како испраћа своју дјевојку – одиву.

Поред тога успутно кроз рад и причу, шалу и пјесме пуне сјете, а богами и суза, давала су се још и специјална упутства, апотропејска, упозоравало се и на разне табуе, по принципу "ово ваља – ово не ваља", индиректно се дјевојци набацивало шта је чека у новом дому, однос према појединим члановима мужевљеве куће и сл. Давала су се упутства и онима који ће директно учествовати у церемонијалу, као и функцијама појединих учесника у сватовима, као што је улога кума, ђевера, ђеверуше, старог свата, бајрактара, дакле и све оно што би се односило на шире друштвене обичаје, што не могу у детаље анализирати овом приликом. Оваква сијељења су остала жива у сјећањима старијих, јер ипак свако најбоље упамти своју удају или женидбу.

Поштовање старијих је као што се види било опште познато и прихваћено и ту поговора није било, видјели смо да су се задругари међусобно морали поштовати, узајамно помагати, сви су морали слушати главног у кући старјешину,

⁹ На ово се много пазило и говорило се, да је дјевојци севап нешто приложити – поклонити, макар и била даљи род или из даљег комшилука, овај лијеп обичај је забиљежен и у мјешовитим селима између различитих етничких и вјерских група, дјевојкама се прилагало с неким посебним сјетним осјећајем и пажњом, вјероватно због те женске судбине, што мора да напусти свој род и дом и оде у туђу кућу, међу туђу чељад, "за својом срећом", на туђу вечеру, па шта бог драги да.

домаћина, домаћицу и радити према својим способностима, полу и узрасту.

Овдје треба такође напоменути да су се у оваквим окупљањима прекидали сви сукоби у локалној заједници, селу, једноставно, ред је (закон) налагао да се тада треба помирити и адекватно одговорити задужењима која се очекују од појединих чланова заједнице.¹⁰

Храна за сијелције није се посебно спремала, осим у неким случајевима, ако се спремало рухо за дјевојку, али ни тада ништа посебно, већ шта се задеси, а то би обично било суво месо (зимски период) изрезано на мање комадиће, сервирано у једној посуди, јело се прстима, сир с кромпиром печен у рерни, деликатес су били, ако би се послужили, уштипци, или како их је народ називао још "колачићи" па још са мало шећера, то би био врхунац ужитка, ракија би се послужила више због здравице и сретног почетка неког посла или здравице у част будућег склапања брака и сл., служило се и на здрављање из једне чаше свим присутним.¹¹

Понекад би се пред сијелције изнијело нешто свјежег или сувог воћа, или туршија од крушака такиша, али сва ова набројана послужења нису била честа појава ни у имућнијим кућама, а камоли у неким слабијег имовинског стања, уз једну напомену, да то не мора бити генерално прихваћено правило, јер лично сам запазио и забиљежио на неким мјестима и другачије стање.

Видјели смо како се одвијало сијело док трају припреме око припремања руха, сијело уз колективне радове, спонтана

¹⁰ Нешто слично су имали обавезу и у случају смрти неког од чланова, штете у привредним добрима или у неким другим ванредним околностима, када је помоћ била неопходна, прешло би се преко свега и трчало се што прије у помоћ, без разлике шта ко ради.

¹¹ Овај начин на здрављања задржао се понегдје и до данас, напијање из једне чаше и за вријеме свечаних као и за вријеме посмртних обичаја означава јединство једне заједнице.

и организована окупљања сијела и прела у зимском периоду уз незаобилазан колективан или индивидуалан рад, али велику пажњу су привлачила сијела на свадбама и испраћајима у војску.

Сијела на свадбама и испраћајима у војску привлачила су и старе и младе, све што може да се миче и има жељу да се појави, наравно осим мале дјеце из удаљенијих мјеста, док су дјеца из најближе околине или куће гдје се то све одвијало била активни посматрачи па и учесници, тако да су много касније, када су ти обичаји престали да живе у народу, њихова сјећања, описи и запажања добро дошли за наша истраживања.

Брак као један од најпреломнијих догађаја у животу појединца је чин који означава низ промјена друштвених околности, и за пар, момка и дјевојку, и за обје породице, јер припремање свадбе састоји се од разних детаља, уз један веома сложени ритуални поступак.

Вријеме настанка обичаја испраћаја у војску не поклапа се са свадбеним, али се може пратити активно на простору БиХ, од стварања Краљевине СХС до данас. За локалну заједницу важност је била у томе што се сматрало да мушкарац који је стасао за војску способан и здрав, вичан да одговори многим тежим захтјевима и сл. Свака кућа се мјерила по томе колико има војника и коња седланика, зато је војника испраћала цијела заједница, поносно и увијек с пјесмом али и сузама.

Овдје ћу више пажње посветити сијелима на свадбама, иако се у основи много не разликују од сијела уз испраћаје у војску.

Под појмом **“сијелција”** подразумијевали су се у овом случају “непозвани гости“, али “добро дошли“ јер се гледало колико је било сијелција на некој свадби, свих старосних доби, али главнину су чинили млади који су долазили из

најудаљенијих крајева, села, чак и по великом снијегу, знали су да превале километре ради сијела. Домаћин који је правио свадбу, ако не би имао довољно простора у својој кући за сијело и сијелције, обавезно би одредио унапријед у некој другој кући, најближој, у зимском периоду. Љети се то обично одвијало на гувну или неком другом погодном терену око куће, претежно ради играња кола. Домаћин није имао велике обавезе према сијелцијама, осим да у неким интервалима послужи ракију, ради наздрављања, честитања и жеље да прође све у најбољем реду.

Сијело је почињало послѣје обављања пољевачине, ако би момци и дјевојке (сијелције) пристигли раније, сачекали би негдје на погодном мјесту или у нечијој кући, по договору, док се чајо не огласи ударајући својом батином и гласно узвикујући да је пољевачина завршена, тада се излази из домаћинове куће, почиње свирка, коло се заигра, сијелције почну пристизати. Ако се знало да су дошли издалека или су били ближа или даља родбина неког од укућана, што је опет зависило и од низа других фактора и околности којим би се руководили појединци, наравно уз сагласност главног домаћина, сијелције би се позивале у кућу за сто али на кратко да би уступили мјеста и другима, али првенствено да дуже не заузимају већ унапријед означена мјеста за сватове чији су се функција и мјесто препознавали и по китњи.

На оваквим сијелима је долазило и до различитих несугласица, због разног доказивања, натпјевавања, пркосног истицања у игри, пјесми, праву првенства вођења кола, причања са дјевојком, или ако би се десила отмица дјевојке, изазвали би се велики окршаји и међу сијелцијама али и између домаћих и појединих сеоских група. Туча би се некад изазвала да би се намјерно покварило сијело и веселе ако је још дјевојка – сада већ млада преварила неког бившег момка и удала се за другог.

Овакви случајеви су посебно забиљежени у брдско-планинским крајевима, тако да је сијело ријетко могло проћи без туче, и данас је у народу остала изрека: *"Кад поћеш на сијело на Соколац понеси колац!"*.

Домаћин би реаговао ако би неко од сијелција случајно увриједио неког од сватова, не дај боже кума, тада се реаговало врло оштро.

Сијелције су знале направити и велике материјалне штете¹² селу куд прођу, на шта су домаћи сељани некад гледали са оправдањем, а некад жестоко осуђујући и проклињући, међутим ријетко се ишло далеко, не дај боже до суда или наплаћивања штете. Вријеме би учинило своје, није се зло дуго памтило, мјерило се све према томе, да ли је у питању била одбрана части, или нечији младалачки хир, или нека освета и сл.

Оваква дешавања би се касније препричавала на другим зимским сједељкама, а пошто се "земља заклела рају да се све истине дознају" тад би неко открио и виновнике тих догађаја и штета, и то би се све прихватило са смијехом и шалом. Изгледало је на крају, као да је све било дозвољено, па донекле и потребно, и имало је неку посебну вриједност, понекад се сврставало у јунаштво и подвиг.

На овим сијелима се сијелило до зоре, понекад се остајало и по три дана и три ноћи, што значи да је било весело, пјевало се и играло до изнемоглости, али се та изнемоглост није смјела показати, јер ни сијелити не може свако и по томе се гледа колико је ко издржљив, јак и здрав и како се понаша. Није тешко закључити да се и на овим сијелима

¹² Забиљежено је на више мјеста за вријеме сијела кад се женио Н. Н. "цијело село освануло је без иједног пармака на оградама", локални израз "побуцали су све пармаке са ограде", иначе сијелције су готово редовно правиле при повратку својим кућама разне штете (подврискујући, мало под гасом, уз пјесму, шалу и подстрек неког из групе, ломили су на шта би наишли, а било је и других догодовштина).

младеж скупљала због разоноде и упознавања, ради могућег склапања брака. Старији су увијек били присутни, негдје са стране, и све будно посматрали и мјеркали, јер на овим би се сијелима искупило доста и непознатих, а све се морало дознати, ко је ко, чији је и одакле је. Дуго би се распитивало и препричавало који су младић или дјевојка били највиђенији, ко се истицао по одијелу и накиту (ношњи), што значи, по економском стању, ко најбоље пјева и игра, посебно су се цијениле коловође. Одакле је ко дошао некад се препознавало и према неком дијелу одјеће, врсти и начину опасивања тканице, везивања женског оглавља, боји, и начину израде итд., према томе тачно се могло процијенити да ли је неко из брдско-планинског краја или из поља, крај се знао одредити и према врсти кајде – мелодије коју сијелције изводе, па чак и према говору и неким антрополошким особинама итд.

Редовна окупљања младих у љетњем периоду су уобичајена сијела на неким карактеристичним мјестима у селу, у природном амбијенту, као што су мања узвишења изнад села, раскршћа, испод неког највећег стабла, у близини извора, или на неком посебно удешеном платоу који као да је од бога дат за таква окупљања, има их у сваком селу и препознатљива су на први поглед.

Ту се омладина искупљала обично уочи неког вјерског празника, или на сам празник, недјељом али и радним даном у вечерњим сатима, послије, наравно, завршених уобичајених свакодневних обавеза. Највише се пјевало, разговарало, шалило и задиркивало, уобичајено је било и гласно дозивање, тако да су се могле чути пјесме са више сличних мјеста у околини, а понекад су се палиле и ватре.

Љета су посебно у пољу пријатно топла, вечери свјеже, угодне за сједење и сијељење до касно у ноћ. На ова сијела могли су доћи и остали момци и дјевојке из оближњих села, договарали би се унапријед, да се једну вече састану на једном мјесту а друго вече код других итд.

Једном ријечју дружило се на овај начин у сваком мањем засеоку или у већем селу на више одредишта и више пута у љетњој сезони.

“Дуго у ноћ одјекивала је тада елегична сељачка пјесма у два гласа.”

“Увече би се попели на бријег изнад села што је окренут према Илици и запјевали тако силно и складно да ме је мила језа обузимала.”

(Из сјећања неких Илићанаца на та минута времена)

Ово су била стална окупљања младежи из села без икаква значајног повода, једноставно и на овај се начин употпуњавало слободно вријеме и тражило се мало одушка и разоноде послје напорног рада.

Ово је била редовна пракса, посебно у брдско-планинским селима. Уопштено речено, ово дружење је било такође доста опуштено, што је сасвим разумљиво, јер се одвијало у свом природном познатом амбијенту, животној средини, са познатим учесницима, сеоском младежи, без неког значајног повода и строгог церемонијала, а то даље значи и без дотјеривања и облачења, јер мора се увијек имати на уму да многи нису имали шта да обуку из познатих економских разлога, за изласке у “народ” обично се све посуђивало. Многи су се и оженили и удали у посуђеној ношњи.¹³

¹³ Примјећује се и на основу посматрања фотографија идентична ношња код многих, и то богата и свечана, што би нас навело на погрешан закључак имовинског стања појединца, међутим многи признају да су за своје изласке па чак и за удају и женидбу све позајмљивали, а највише либаде, накит, чак и поћелицу и еждер, и све остало што би затребало, мушкарци неке дијелове ношње, плоске, итд. Уопштено било је радо прихваћено то посуђивање, никада се не би таква услуга некоме наплатила, осим за плоску која се морала вратити “мокра“, значи са ракијом, али то је опет имало своје неко друго значење и смисао.

Ова сијела су била временски ограничена тако да се није остајало дуже од поноћи, додуше ово правило је важило за дјевојке, момцима се дозвољавало докле хоће, али ујутро су морали бити први на ногама, ако је био радни дан.

ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Из изнесеног се види да су колективни састанци сијела и прела у прошлости имали врло значајну друштвено-економску улогу с посебним акцентом на друштвену.

Компарацијом са другим традиционалним окупљањима, сијелима и скуповима из других српских крајева уочава се релативна сличност с малим локалним разликама.

Народни живот је имао посебно обиљежје гдје се знао ред кад се лијеже и устаје, редослијед сједења за софром, подјела на послове према полу и узрасту, обавезе појединих чланова задруге или породице, привилеговани статус домаћина, домаћице, невјесте која је морала прва устајати а задња лијегати, од дјевојака се очекивала скромност, смјерност и послушност итд.

Сијела на подручју Сарајевског поља и околних побрђа егзистирала су са својим измијењеним облицима и фазама друштва све до седамдесетих година 20. вијеку. У брдско-планинским крајевима су се задржала нешто дуже посебно у романијском крају, док су села испод Трескавице и Јахорине у том периоду почела добрим дијелом остајати полупразна због напуштања села, посебно млађих, из познатих разлога.

Измјеном друштвено-историјских услова постепено су се мијењале и ове традиционалне установе, поједине њихове функције су одумрле или су се прилагодиле новим условима задржавајући понека обиљежја из старе епохе, живећи неки свој нови живот.

На прелима – сијелима је као што и приличи, увијек било пјесме, игре, свирке, шале, доброг расположења, оживљавања сјећања на догађаје из прошлости увијек тако присутних у свијести нашег народа, која су се и на овим колективним скуповима изказивала најјасније кроз пјесму и свирку уз народне инструменте, гусле, фрулу, двојенице и у последње вријеме хармонику.

У посматраном периоду сијело је јасно имало универзалну намјену и представљало је популарну форму забаве, јавна мјеста свима доступна. Сијело – прело, било је зборно мјесто житеља, полигон за испробавање нападачких и одбрамбених квалитета, поприште за обрачун, мјесто на коме се доказивала мушкост, јавна туча, огледало сопствене заводљивости, смислена функција, јер свако окупљање нешто значи, то је непосредан порив за потврђивањем живота, одвија се у слободном времену и као рефлексија духа времена, сијело садржи социоантрополошке и културолошке аспекте, припадајући прије свега сфери слободног времена – сијељења и слободе, без посљедица развија и покреће људске способности.

У току забаве уз рад долази до задовољења одређених духовних потреба, међусобне испомоћи, огледају се одређена правила, конвенције – које су збир заједничких норми датог друштва. Преко избора система вриједности долази посредно и до повезивања са свијетом или са одређеном друштвеном групом. Сијела – прела су мјеста гдје се кроз учење правила понашања и прихватање обрасца традицијског модела одвија и процес социјализације.

Развојне фазе прела или сијела на проучаваном подручју пратимо кроз патријархалан начин живљења од прије 19. в. и током 19. па све до прве половине 20. вијека. Сијело као мјесто окупљања ради забаве и рада, можемо пратити оквирно, од некадашњег амбијента с кућама брвнарама и шеперушама, са огњиштем, веригама и котлом у средини куће око којег се од-

вијао цјелокупан живот, па до нешто модернијег и богатијег кућног инвентара, чак до појаве првог радио и ТВ пријемника у сеоским домаћинствима.

Вечерња зимска устаљена сијела углавном су организована у вријеме велике сезоне која је трајала од децембра до марта, односно од Божића до Васкршњег поста, што се поклапа и с традицијским народним календаром.

Било је важно бити виђен и запажен, али исто тако уочи-ти некога кога ћеш касније бирати за себе или некога свога.

Колективна сеоска сијела и прела, дакле, имала су функцију одржавања друштвено-прокламованих норми понашања и одржања постојећег вриједносног система и унутрашње интеграције сеоске заједнице у одређеним ситуацијама у којој традиционална значења и вриједности играју битну улогу у организовању свих потреба и циљева.

Функционалне везе омогућавале су поред колективног рада и преношења знања, система вриједности и облика понашања из једног друштвеног сектора у други. Такође су били заступљени и облици традиционалног васпитања и ставови о мјесту и улози појединих чланова, првенствено дјете и омладине, гдје је мушкарац глава породице, њен домаћин и заштитник, представник у спољној средини, ратник, сточар и ратар, жена је мајка, домаћица, сестра, основна снага на којој почивају кућа и породица.

На промјену друштвене и демографске структуре села на истраживаном подручју, као и у многим другим крајевима, од пресудног је утицаја чињеница што се налази близу великог главног града, незадрживим развојем и ширењем града на уштрб најближих руралних цјелина, постепено су се изгубила некадашња села у пољу, стопивши се у урбану зону, неколико миграционих таласа из брдско-планинских села, "силаска" становништва у поље или град, остала су многа села без својих виталних житеља, посебно омладине.

Опште је познато настојање сеоске омладине да промије-ни свој друштвени положај, гдје се углавном преферира град-ски начин живота, императив по сваку цијену напустити село и пољопривреду, јер и сам израз “*сељак, сељачина, сељачић*” у новије вријеме има пежоративан призив, а због тешког жи-вота носио је и симболично име “*тежак*”.

Омладини се пружила могућност школовања и запос-лења у граду, а тиме значи и промјене друштвеног статуса и положаја, старији су имали различите преоријентације, већи-ном остају у оквиру породице, али углавном су изгубили свој доминантни положај и неприкосновени ауторитет, осим тога њихова могућност адаптације на брзе савремене промјене и токове је много мања него код младих људи.

Додатна литература:

1. Ђорђевић Р. Т. – Наш народни живот, Београд 1932.
2. Карацић Вук – Живот и обичаји народа српског, Београд 1985.
3. Милићевић Ђ. М. – Живот Срба сељака, Београд 1984.
4. Новаковић Стојан – Село, СКЗ. Београд 1892.
5. Скарић Владимир – Сарајево и његова околина, Сарајево 1937.
6. Требјешанин Жарко – Традицијска култура, културне промјене и социјализација, Расковник, (јесен–зима), 1988.
7. Трифковић В. и поп Стјепо – Сарајевско Поље, СЕЗ-СКА-Књ.11, Београд 1908.
8. Цвијић Јован – Балканско полуострво и јужнословенске земље, Београд. 1966.

Ћазивања и записи (грађа)

Живан Ђурић

ЂУРИЋИ ИЗ КРЕПШИЋА

У породици Ђурића преносило се с кољена на кољено да Ђурићи потичу из Херцеговине. Никада није помињан крај из кога су се доселили. Послије једне одбојкашке утакмице у Љубињу разговарао сам са Јовом Ђурића из Љубиња који ме до тада није познавао. Тада ми рече: "Ми смо рођаци". „Како то“ – упитао сам. Тада ми је укратко испричао да сви Ђурићи потичу из села Жабица недалеко од Љубиња. Није ми рекао када се то десило, али ми је испричао сљедеће:

„Три брата Ђурића убили су бега у селу јер им је обесчас-тио сестру (те разлоге наводе често многи досељеници – пре-

Стара кућа Ђурића, 1975. година

сељеници у том времену – Ж. Ћ.). Морали су бјежати из тога села јер ко одсели није му се судило, једноставно изгуби му се траг. Један брат се населио у Љубиње, други је отишао и населио се негдје око Брчког (претпоставио је да сам ја из те породице), трећи се населио негдје у околину Бајине Баште – село Заовине.“

Не зна се колико су година путовали до Крепшића, али се претпоставља да су дошли крајем 18. или почетком 19. вијека. Натписи на првим споменицима умрлих у Крепшићу су с почетка 19. вијека па та тврдња има основа.

Ђурићи су се населили привремено у Крепшић. И даље су чинили походе у Србију и враћали се поново у Крепшић. У предању је остало да су због тога стално били под присмотром Турака. Били су и прогањани због чега су мушке главе бјежале чак до Београда – водећи мушку дјецу са собом.

Када су дошли у Крепшић село је већ било насељено. Претпоставља се да су се Ђурићи посљедњи доселили. За ово постоје два вјероватна доказа. Прво, сви плацеви у Крепшићу су приближно једнаки и протежу се у виду језичка од цесте до „под бару“. Ђурићи су од бега добили – купили земљиште у центру села. Мислимо да је бег насељавао ивичне дијелове а централни дио или је чувао за себе или је очекивао некога коме би овај плац скупље продао.

Друго, Ђурићи имају посјед – земљу најдаље од села, близу Вучиловца. То је било баровито земљиште. Новодошли Ђурићи су газили воду до појаса да би моткама оградиле земљиште према Вучиловцу. Не зна се када су земљу откупили (око 1.500 дунума), али се зна да су радили један дио као бегов до Првог свјетског рата, а до краја Другог свјетског рата се то земљиште водило као „пријепор“ и у земљишним књигама није се водило на Ђурићима – тзв. џаморуше.

Први чије је име сачувано био је Перо, који је имао два сина Ђуру и Митра. Ђуро, наш дјед, имао је синове Зарију,

од прве жене, и Перу, Николију, Пелку и Јову од друге жене. Друга жена, наша баба Јелка, била је из породице Дујковић из Обудовца из засеока Браница, раније удата у Митровиће у Вучиловцу, гдје је имала сина Перу. Перо је радио у Рајеву Селу и ту се оженио – ушао у кућу – Ђерманов Францом. Примео је католичку вјеру. Добри породични односи су били све до педесетих година када је Перо умро.

Митар, Ђурин брат имао је кћер Дејанку удату у Стојшиће у Доњи Жабар.

У породици Ђурић живио је и Стево. Не зна се у каквом је сродству био са Ђуром и Митром. Можда братић или рођак. То закључујемо зато што је приликом диобе наслиједио око 300 дунума земље као Митар и Ђуро, тј. Дејанка Митрова насљедница. Причало се стидљиво да је Стево био дуго у служби код Ђурића и тако стекао право на насљедство, што је мало вјероватно.

За Митра се зна да је био добар мајстор. Саградио је брату Ђури кућу 1894. године, тада највећу и најбољу у селу чију слику прилажем. О Ђури нема података мада је живио до 1927. године. Сачувана је ова прича: Бег Агица „Кркалија“ сваке године скупљао је косце за кошење траве и пшенице. Једном је стао на крај њиве и педесеторици косаца, међу којима је био и Ђуро, показао петокруну рекавши: „Ко први стигне до краја њиве његова је“. Је ли тако?– упитао је Ђуро. „Бегова се не пориче“– одговорио је Агица. Ђуро је дошао далеко испред свих, добио петокруну и поклониио је најсиромашнијем. Ово је испричао Ђурић Лука чији је отац служио код Ђуре.

На путу у Крепшић у селу Турић код Градачца погинуо је глава породице, вјероватно Перин отац.

Перо, који се први спомиње, имао је рођака који се звао Аврам. По њему се један дио Ђурића звао Аврамовићи. Зна се да је имао синове Луку, Ристу и Максу.

Како је речено Ђурићи су се кретали и до Београда. Тако је Ристо као дијете доспио у Београд гдје је завршио 4 разреда основне школе. Био је најписменији и можда једини писмен у породици и селу. Ристин отац је учесник и буне па је морао бјежати у Србију гдје се задржао шест година, када је и син Ристо завршио школу. Ристо је умро 1927. у 85-ој години.

Све до Другог свјетског рата у кући Алексиној налазио се један дио ствари које је Ристо куповао. Имао је веома лијеп намјештај, резбарен: ормане, столице, канабе, какав су имале само богатије породице. Имао је чирјаке умјетничке израде, те велику порцуланску посуду у којој су у једном комаду били тањира, соланици. Све то говори да је Ристо био добар домаћин.

Данас у селу има 13 кућа – породица, једна у Брчком и двије у Бечеју.

Ђурићи славе Светог Јована – Јовандан 20. јануара.

Петар Васић

О ПОСАВЦИМА У ПОДМАЈЕВИЦИ

(Казивање Зарије Ристића из Ражљево,
рођеног 1919. године)

У подмајевичким селима Ражљево и Забрђе постоје засеоци Посавци. Јесу ли то називи по досељеницима из Посавине и, ако јесу, зна ли се ближе одакле су дошли?

„Ја знам нешто о досељавању мојих Ристића у Ражљево, који су поријеклом из Посавине,“ – каже Зарија Ристић. „Данашњи Ристићи или Зарчевићи, како нас у селу зову, доселили су из Црквине код

Зарија Ристић

Шамца. У ствари, прабаба Сара је дошла из Црквине са своја два сина, из засеока Брвник или Брдник. Нико не зна како су се њени синови звали, а обадва су умрли као млади момци, један у 19. други у 21. години. Баби је ту ондашња власт (вјероватно су још овим крајем владали Мађари), дозволила да себи заузме земљу. Она је омеђила 500 дулума земље. Међа је ишла данашњим сокаком Бошка Перића па до Пајиноваче у Пиперцима, онда поред Стевановића шуме до Гајина и пута за Мрткицу, па онда овамо на запад иза данашњих Томића све до Лукаца. Баба је себи један дио искрчила за обрађивање и направила кућу, амбар и шталу. Ђед Триво Томић, који је живио 102 године, причао ми је да је, када се он доселио, баба врла шеницу и налазила по 40 товара, један товар је имо

120 кила. Шеницу је гртала лопатама и развијала на вјетру и у вијари. А тамо у Посавини у њеног брата умре жена на порођају и остане мушко дијете Зарија. Баба је сачекала седам дана од снајине смрти и дијете донесе у повитку себи у Посавце. Одранила га и то је мој ђед Зарија (Зарац). Заријини синови су били Иван и мој отац Ристо и једна шћер Петра. Та моја тетка Петра је прво била удата у Николиће у Ражљеву ђе је родила Неђу, Анђу и Јелку, а послвије смрти мужа уда се у Мртвицу за Гавру Тешића и роди Тому (1913) и Радојку (1920). Радојка се удала у Пукиш за Живана Гигића и има три сина.

Мој отац Ристо имао је нас двојицу, Зарију и Николу (Рика), и Цвијету која је удата у Тутњевац за Гавру Милошевића.

Иван је имао три сина: Живана, Васу и Спасоја, и пет шћери: Петру (удата у Васиће у Пиперцима), Ружу (удата у Зариће у Доњој Буковици), Сару (удата у Видовиће у Главичорку), Гоју (удата у Томиће у Посавцима) и Јелу (удата у Сариће у Ражљеву).

Баба Сара је из Посавине на земљу коју је заузела довела и своје рођаке Раду и Ђорђа Гаврића. Један од њих није имао дјеце. Од другог је син Крста који је имао синове Цвијана, Симу и Неђу и шћер Росу која се удала у Паниће у Крбетима. (славе исту славу као и Ристићи, Св. Симеуна – Симуњдан.)

Баба је заузела много земље па је дијелила и рођацима, а имала је и велике приходе. У неко вријеме су је почели поткрадати неки Ражљевчани. Крали су од ње и пшеницу из амбара. Баба то пријави ондашњој власти и дођу шуцкори те пронађу лопове. Открили су их тако што су понијели бабине пшенице па је упоредили са њиховом за коју су рекли да су је купили, јер нису имали своје усјеве.

Било је тако све до турског вакта и доласка бега. С бе-

гом се олако лопови спријатељише и постадоше његови сарадници. Бег од бабе одузме велики дио посједа, прво цијелу западну страну од данашњих Томића до Лукавца, а касније још и више. У оно вријеме се знало ко су сарадници бега а ко сарађује са хајдуцима. Али то је посебна прича која посјећа на нека слична каснија па и данашња времена.“

Марица Лакић

Жетелачки ручак на Требави

Ова прича мора бити једноставна и укусна. Стигла је на крилима сјећања моје мајке из села Зелиња Горња, с Требаве. У засеоку Богдановићи живио је мој дјед Марко Ковачевић, отац моје мајке. Док није отишао на онај свијет, орао је и копао, косио и жео на ливадама и њивама необичних имена: Објешеница, Бјелика, Страњача, Тук, Змајевац, Њивица. У тој њивици најбоље је успијевала пшеница. А у кухињи моје баке Бојане успијевало је свако јело. Али жетелачки ручак је био нешто посебно. Е, па тај жетелачки ручак желим да забиљежим, у част мојих баке и дједа, у част свих требавских жетелаца и домаћица.

Вршидба, Зелиња Горња, 1961. године

У рано јулско јутро, обучена у чисту кошуљу, након молитве пред иконом светог Николе, наложила би Бојана ватру у великом шпорету са двије рерне који је по нарудби мога дједа сазидао неки Стојко. Врло брзо у великом лонцу провreo би пасуљ клашевњак или кулаш. Прву воду би бацила а у другу којом би налила пасуљ додала би ситно исјечен црвени лук и пар капи зејтина. У другом лонцу кували су се кољеница и ребра. Бака би у међувремену очистила двоје – троје пилића у зависности колики су и колико је жетелаца. Посолила би пилиће, у свако гурнула по мало масти а онда их у великој подмашћеној тепсији ставила у рерну да се пеку. У том би се на вратима појавила комшиница Милева. Након кафе и једне Бојанине траварице, сјеле би за синије и дохватиле се оклагија. Уз пјесму су развијале пите сирнице. (Не знам зашто али код нас се пите и хљеб „кувају“ а не развлаче коре за питу и не мијеси тијесто за хљеб.) Док су се коре сушиле бака је у полукуван пасуљ додавала кољеницу, ребра и прошарену сланину, неколико ченова бијелог лука, једну суву паприку и мало парадајз сока. А онда би на коре за питу сручила смјесу од јаја, сира и мало кајмака па увијала дугачке ролне које би потом у великим тепсијама савила у кругове. Потом би пилићи у рернама мјесто уступили питама. Румене и хрскаве пите премазала би кајмаком (тако ми називамо павлаку), поклопила и оставила са стране да одраде своје. Онда је на ред долазио чувени Бојанин кромпир, прилог што би данас рекли. Моја мама љубоморно чува рецепт, који ја полако усвајам али немам намјеру да га дијелим са другима. Какав је био тај кромпир?! Ни рестован, ни пржен, ни пекарски ни пире... Обавезно бијели, исјечен на колутове, средње дебљине, јединствен: по боји, мирису, укусу. На њега печенога раскрмадила би оне пилиће и оставила их у топлој рерни до поласка у њиву. Бака би онда одвојила већи дио густог, зрнастог пасуља, претходно запрженог и зачињеног

с мало бибера, у велику тепсију па би преко њега поредала кувано месо и сланину која се стакласта љескала на дневном свјетлу велике кухиње коју су звали кућа. У ситно исјечена, претходно усолена, пера младог лука додала би сира и мало кајмака и салата звана сатрица била је спремна за јело. Бијели дијелови би такође били понесени као салата.

На највећој синији раширила би бака поврзачу (повезачу), велики бијели столњак на чијим су ћошковима биле кончане узице и на њега редула тепсије. Прво би ишле оне мање па преко њих оне веће. Ону горњу би поклопила па би онда око, најчешће, три тепсије, обавила поврзачу и везала узице. За лонац у коме се носио пасуљ била је урађена посебна поврзача, других димензија. Поврзаче, најчешће четири, окачила би бака на обрањачу, боље рећи провукла би обрањачу испод чворова на поврзачама и ручак натоварен на млађу, снажну жену успињао би се присојем ка Њивици. Какав је то ручак без хљеба и слаткиша? Незамислив. Још топлу погачу, ракију и прибор за јело однио би неко од укућана ко је и сам учествовао у жетви. Позната Бојанина посластица биле су запечене палачинке. Добро испечене палачинке бака би завила цемом од шљива, поредала би их у тепсију, прелила слатким или киселим кајмаком (павлаком) и запекла. Како је то мирисало! Некад би умјесто палачинки спремила гермаше, оно што данас тако практично зовемо дизано тијесто. Ручак је био непотпун без помијешаног куваног и киселог млијека у које би неко од жетелаца удружио проју или погачу, директно на њиви. Све би се залило хладном изворском водом са Змајевца и пјесмом, замислите на сред Требаве, Текла река Моравица поред града Алексинца... ..

Џица Мијаиловић

САБОР КОЛА СРПСКИХ СЕСТАРА ИЗ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ОДРЖАН У БРЧКОМ

У Брчком је 15. јула 2008. године одржан сабор Кола српских сестара РС. Учеснике сабора поздравила је Јадранка Трифковић, предсједница Кола српских сестара Брчко:

“Поштоване сестре, гошће и гости из нашег града, дозволите ми да изразим велико задовољство што сте данас са нама у Брчком. Поздрављам и представнике медија који нас редовно прате, подржавају, а понекад и савјетују.

Добро дошли на Први сабор Кола српских сестара Републике Српске, а да ли је заиста први нисам баш сасвим сигурна. Још у току ратних збивања госпођа Биљана Плавшић окупила је претставнице колâ српских сестара у Бијељини. Биле су присутне претставнице 45 колâ из Републике Српске, Србије, Црне Горе и Косова.

Сада смо у миру и ово је свакако први наш сусрет, па морамо видјети шта нам је чинити.

Циљ овог сабора је да се окупимо, да се међусобно упознамо, да размијенимо радна искуства и да се дружимо. Пошто немамо у РС кровну организацију за кола српских сестара, да утврдимо колико колâ дјелује у РС, како су организована, колико су дјелотворна и како да развијемо даљу сарадњу између колâ, сарадњу са СПЦ, са друштвеном заједницом, са властима, како општинским, тако и републичким, са организацијом Црвеног крста, Центром за социјални рад, другим хуманитарним организацијама и бројним невладиним удружењима.

Коло српских сестара ове године обиљежава 105 година од свог оснивања. Подсјећања ради ваља напоменути да је Коло српских сестара основано 28. августа 1903. године у Београду на иницијативу образованих Српкиња, сликарке Надежде Петровић, наставнице Делфе Иванић и Савке Суботић, предводнице за женски покрет из Новог Сада. Назив овом друштву жена дао је књижевник Бранислав Нушић, а правила – статут урадио је Иван Иванић, дипломата и публициста. Ово је био велики напредак у српском друштву које је до тада било искључиво у знаку мушкараца.

Програм друштва заснован је на патриотско-националним принципима и подразумијевао је хуманитарни – добротинитељски и културно-просвјетни програм.

Прва предсједница кола била је госпођа Савка Суботић, потпредсједница Делфа Иванић, а секретар Надежда Петровић. Рад у колу је био добровољан и убрзо се показала потреба за хуманитарним радом. Од 1906. до 1941. године штампано је гласило кола са именом "Вардар" у 15 до 20 хиљада примјерака. Чланице – сестре су се ангажовале у балканским ратовима, као и у Првом свјетском рату. Бројне чланице су кренуле с војском да би његовале рањенике, а многе су на

том послу обољеле од тифуса и умрле. Тако је Надежда Петровић умрла 1915. у ваљевској, а Љубица Луковић, тадашња председница Кола, у нишкој болници. Један дио чланица повлачио се кроз Албанију и дијелио судбину војске и народа. Многе су добиле висока признања тога доба за пожртвовање. Делфа Иванић је добила међународно признање за милосрдни рад, медаљу Флоранс Најтингејл, као и Љубица Луковић постхумно. Ову медаљу је Делфа Иванић 1962. год. поклонила Српском лекарском друштву, и она се и данас чува у њиховом музеју. И само удружење је добило бројна висока признања. Чланице, које су са војском избјегле у иностранство враћале су се, доносећи са собом јаке пријатељске везе из многих европских држава, које су у ратним годинама на разне начине помагале српски народ.

По завршетку Првог свјетског рата Коло је од добровољних прилога отворило дом инвалида и дом кола са три зграде у центру Београда. Између два рата Коло је постало велика заједница на чијем се челу налазио Главни одбор у Београду и мјесни одбори оснивани широм Краљевине Југославије. Уочи Другог свјетског рата коло је имало 146 мјесних одбора и око 10.000 чланица.

У Брчком је Коло основано 1928. године, са циљем да материјално и морално помаже женску омладину, и да његује хумане осјећаје да се помогне сиротим и невољним. Прва председница је била госпођа Мара Јаковљевић, а потпредседница госпођа Евица Дмитривић.

1934. године, на иницијативу кола, тадашња брчанска општина је послала 30 дјевојака из сва три народа у домаћичку школу у Бутмир код Сарајева. То је био велики напредак за то доба, јер се женска омладина мање школовала.

У Краљевини Југославији Коло се издржавало од добровољних прилога племенитих људи. Појединци су чак за вјештавали своју имовину Колу српских сестара. Краљица

Марија Карађорђевић је била чланица и покровитељка кола и његов велики приложник. Њена прва дворска дама Мирка Грујић изабрана је за предсједницу Кола 1925. године.

Као што је познато 1941. године Нијемци окупирају Београд. У априлу 1942. године Делфа Иванић је одбила писмену понуду њемачке команде за сарадњу. Нијемци су је затворили и у септембру 1942. забранили рад Кола и сву имовину одузели. Чланице су још једно кратко вријеме наставиле рад у оквиру Црвеног крста, припремајући и шаљући пакете за српске заробљенике у Њемачкој.

Завршетком рата нове власти су у духу комунистичке идеологије забраниле рад свих предратних удружења, па и Кола српских сестара, сматрајући га симболом буржоаског друштва, Делфу Иванић поново ухапсиле, а имовину конфисковале. Од тада па скоро 50 година Коло се није помињало, док су у дијаспори оснивана кола српских сестара при СПЦ.

У прољеће, 1990. године, чим су друштвено-политичке прилике дозволиле, група жена у Београду, надахнутих жељом да подсјети на традицију организованог добровољног, милосрдног рада, обновила је коло српских сестара. Мото дјелатности обновљеног кола је: *Све што желите да други чине вама, чините и ви њима*. Обновљено коло је правни сљедбеник предратног друштва и његује његова начела и дух: помоћ људима у невољи без обзира на вјеру, нацију и политичка убјеђења, затим културно и етничко просвјешћавање младог нараштаја и његовање традиција српског народа.

У Бањалуци је коло српских сестара обновљено 1991. године, док су у прољеће 1992. године обновљена кола у Тузли, Бијељини, Брчком, Прњавору и другим градовима Босне и Херцеговине.

О раду кола у току последњег рата нећу много говорити. Указала се велика потреба за хуманитарним радом. У Брчком је, као и у другим мјестима Републике Српске, кроз коло

прошло на тоне хране, одјеће, обуће, хигијенског материјала и лијекова. Чланице су помагале избјеглицама, рањеницима, породицама погинулих бораца, па чак посјећивале наше борце у рововима са пригодним поклонима, као што су радиле и све чланице других кола у Републици Српској.

За организовану помоћ српском народу наше коло је добило орден Светог Саве 3. реда од Синода СПЦ.

Данас у Србији постоје 23 активна мјесна одбора са око 3.000 чланица. Предсједница главног одбора у Београду је др Љиљана Милојевић Шуловић. Гласило кола је лист "Венац" који излази једном годишње. У Републици Српској кола српских сестара постоје у Бањалуци, Приједору, Прњавору, Градишци, Мркоњић Граду, Зворнику, Какмужу, Сочковцу, Добоју, Сокоцу, Палама, Мокром, Вишеграду, Рогатици, Власеници и Требињу. Њима придодајемо и Коло српских сестара из Тузле. Многа кола су, нажалост, престала са радом, јер немају услова за рад, нити имају подршку власти и цркве.

Још да нагласим да је осим хуманитарног рада веома актуелан рад на очувању традиције нашег народа: организовање прослава вјерских празника (Материце, Покладе, Врбница, Бадњица, Савиндан, Васкрс, Видовдан, крсне славе и др.), његовање обичаја (бојење јаја, туцијада, лилање, дјетињци), организовање курсева и радионица традиционалног ручног рада, традиционалног пјевања и игара, посјете манастирима, а посебно наглашавање употребе ћириличног писма. А шта је традиција уопште? Традиција је скуп материјалних, техничких и духовних знања, достигнућа, вриједности и образаца понашања. Одржава се претежно усменим преношењем на којем почива континуитет и идентитет једне културе. Коло српских сестара је било и остало удружење које чини част нашој националној културној баштини и дио је културне и историјске традиције српског народа.

Још да додам и ово: Србија се одужила Надежди Петровић. У њеном родном Чачку постављен јој је лијеп споменик, а на новчаници од 200 динара је њен лик. Међутим Делфа Иванић и Савка Суботић су заборављене. Живјеле су веома скромно у Београду и умрле такорећи у биједи.

Кад све ово сагледамо, смијемо ли занемарити рад кола српских сестара? На нама је да се изборимо да се мрежа колâ српских сестара у Републици Српској шири, да се наметнемо својим радом и постигнућима друштву, властима, а и појединцима. Нажалост ни сами Срби не цијене довољно ово удружење, вјероватно због непознавања његове важности и историје.”

Петар Васић

**СТИХОВИ ПЈЕСАМА КОЈЕ СЕ
ПЈЕВАЈУ УТРОЈЕ И (ИЛИ) УДВОЈЕ У
ПОДМАЈЕВИЧКИМ СЕЛИМА**

*(Из биљежнице Милорада Б. Петровића, протојереја
ставрофора у пензији)*

Момачке пјесме:

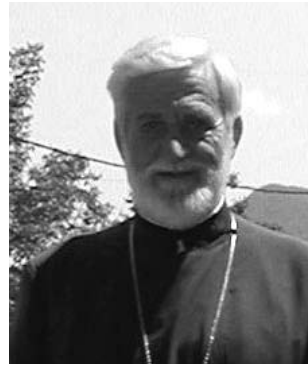
1. Текла Сава по камену сама
 ђе је Мара бијеле ноге прала.
 Мајка Мару кроз три горе звала,
 Мара јој се кроз девет одзива.
2. Рефрен:
 Кике, рике, на карике,
 уродиле џанарике,
 лијепе ноге у Марике,
 јој, Маро, ведро огледало!
3. Траво росна ала си жалосна.
 Ко ђевојка која нема момка.
4. Срмо моја куда ми се спремаш?
 Злато моје, старом Београду.
5. Пољуби ме, моја цуро фина,
 Није живот хиљаду година.
6. Кажи, мала, колико је сати
 Да те дође лола миловати.

7. Цурин прозор потопила вода
ђе је било долазити згода.
8. Ја пољуби цурицу на води
па ми неће шеница да роди.
9. Ја пољуби, ал је нисам пито,
Па ми неће да роди ни жито.
10. Мани, побро, ти оваку кризу
Кад цурица не да себи близу.
11. Увенула ко лиска на грани
Пољубљена и опет се брани.
12. Ја бараба а година слаба,
нек је слаба ја ћу бит бараба.
13. Ја бараба и барабићу се
доће вријеме и оженићу се.
14. Сви бећари жене отјерали
моја дама побјегла је сама.
15. Ој ракијо, четерест степени,
док је тебе лола се не жени.

Дјевојачке пјесме:

16. Пјевај, сејо, пјевај, мила рано,
ко ће пјеват кад се поудамо.
17. Мјесечина чекала ведрине,
ја ћу драгог четири године.
18. Болуј, боле, мило јање моје,
и ја млада болујем од јада.
19. Бол болујем ником не казујем
и умрећу одати се нећу.
20. Нисам знала, горјела ко свијећа
да је љубав јектика највећа.
21. Ја малена, драги мало већи
кад ме љуби он мора да клечи.
22. Ја цурица, нана удовица,
свако вече долазе двојица.
23. Дођи, драги, не води колеге,
лијеп колега, завољећу њега.
24. Није љубав родила на грани,
већ на срцу на лијевој страни.
25. Ала волим овим шором проћи,
виђет кућу у коју ћу доћи.

Протојереј ставрофор Милорад (Боже) Петровић рођен је у Трњацима код Брчког 1939. године. Завршио је Богословију у Призрену. За свештеника је рукоположен 1963. године. Од тада је служио у парохијама: Грачаница (код Добоја), Загони, Угљевик, Власеница и Козлук. Сада је у пензији и живи у Лозници. Са својом покојном попадијом Милком успјешно је служио цркви и народу у свим парохијама. Као материјални трагови тога успјеха остале су изграђене цркве и парохијски домови, од којих се посебно истичу велелепни храмови у Хан Пијеску и у Козлуку.

Прота Милорад Петровић

А највећи им је животни успјех њихова породица. Троје дјеце и седморо унучади. Два сина и једна кћерка, сви факултетски образовани. Синови су свештеници и служе у парохијама на подручју Београда, а кћерка с породицом живи у Лондону.

Прота Милорад има богату кућну библиотеку, као и велики фонд властитих рукописа и биљешки са бројних путовања. Ту су записане бројне догодовштине из парохија, народне мудрости и друго благо из области српске културне баштине.

За ову прилику, уз његов благослов, узет је само дјелић који на свој начин илуструје једно од подручја протиног интересовања.

Петар Васић

МОЋ СТАРЕ ЗАВИЧАЈНЕ РИЈЕЧИ

Како то обично бива, млад човјек настоји да се што прије и што даље одбади од извора из кога је потекао, па се упушта у нове таласе и прихвата штошта што они донесу. Тако је и језик којим свако од нас данас говори или пише постао својеврсно огледало нашег живота на којем се у основи одсликавају: школско знање, прочитане књиге и други културни утицаји, утицаји јавних медија и друштвене средине, као и говор људи с којима се дружимо.

Често сада у поодмаклим годинама кад нешто говорим или пишем, нарочито кад разговарам са људима који су родом из подмајевичких, па и посавских и семберских села, употребим или пожелим да кажем неку стару „нашу“ ријеч која се сада све рјеђе или никако и не користи, а чије значење данашњи млађи нараштаји углавном и не поимају. Нисам увијек у прилици да такве ријечи кад ми се појаве одмах и запишем, јер ако то не учиним бајати мој ум их потисне негдје у скривени свој џеп па ми треба нешто више времена да опет та иста ријеч отуда изиђе и дође на језик. То се, наравно, дешава и са познатим изрекама, досјеткама, кратким пјесмама и другим српским народним мудростима којих је некада био пун живи језик овога краја. Намјерно сам навео подмајевичка, посавска и семберска села јер у народном говору, мудростима, причама, пјесништву и укупном изворном стваралаштву људи ових крајева има много заједничког, али исто тако има и посебности које нису свуда усвојене и постале заједничке, што доприноси богатству српског језика и наше културне баштине.

Ево неких примјера:

1. Аџијина ђуда

Аџија код абације,
у божијем чуду,
абатио себи старинску ђуду.
-Прави сам батлија!-
фали се аџија,
-Сукно јој меко,
таман ми тасле.
Чојани поруб, не брда се.
Вежени гајтан, пуљке јаке.
Свилена постава,
од пеша до јаке.
Добра мандура једног аџије.
Није пофешчана.
Ни аџнула није!

(Значења ријечи:

- православни вјерник који посјети Христов гроб у Јерусалиму, поштујући све прописане црквене обреде и правила понашања, у нашем народу се зове **аџија**;
- занатлија који је шио прслукe – јелеке, копоране, **ђуде** и другу одјећу од сукна и украшавао их гајтаном звао се **абација**;
- **батлија** = срећан човјек, „иде му од руке“;
- **абатити** = наћи, погодити;
- **тасле** су завршеци рукава код шаке, „манжете“;
- **чоја** је врста платна, чоха;
- **обрдати се** = оштетити се, данас кажу „оцуфати се“;
- дугмад су се звала **пуљке**;
- **пешев**и су прорези, проширења на боковима код ђуде, као на сакоу;

- **јака** = крагна;
- **мандура** = одјећа;
- **пофешчано** је оно што се види да више није ново;
- а „**није ни ацнуло**“ оно што је сасвим ново или читаво.)

2. Забашури

Запри
Заори
Закопај
Загрни
Забрани
Збери
Згули
Заломи
Закоми
Заити
Заспи
Замељи
Замијеси
Запеци
Затури
Забашури

(У овој наизглед лакој игри ријечи на слово „з“ сакривена је сва мука сељакова који је у неким историјским периодима послјије напорног рада морао да преда готову храну владајућој сили, осим ако је био способан да **забашури** или сакрије и превари извршиоце који су отимали у име власти.)

3. Ако је неко у нашем крају имао дужу и коврцаву косу или ако је коса непочешљана говорило се: “Она (или онај) **бруњаве** косе или само **бруњав(и)а**. Још ако је незапослен, ако тренутно ништа не ради, онда је **зали**. Ако се дијете узиграло па претјерује: **узачило се!**

Ако се цура лијепо уредила, дотјерала, па се још озбиљно држи: **усемберила се...**

На једном научном скупу који је преносила телевизија један млади стручњак је у оквиру свога излагања употребљавао више пута стари и скоро заборављени прилог за вријеме **отоич** (малоприје, најпре).

То је мени, као гледаоцу, а мислим и учесницима скупа дјеловало врло симпатично па су још неки на истом том скупу тај појам користили. Мислим да је ово добар примјер за враћање у свакодневни говор тих старих ријечи, што је, прије свега, обогаћивање српског језика. Можда је то и прихватљивије од поплаве туђица у ери глобализма.

Морамо се **дајанисати** (опорављати) макар нам те ријечи и појмови остали од турског вакта, јер они су постали и остали саставни дио српског рјечника.

Не знам како то на вас дјелује али мени када чујем или прочитам одавно заборављену лијепу стару нашу ријеч знатно се побољша расположење, те ријечи као да имају неку исцјелитељску моћ.

Разговор с поводом

Марица Лакић и мр Мирко Бабић (директор Музеја Семберија)

ОСЛОНИМО СЕ НА ИДЕАЛЕ НАШИХ ПРАДЈЕДОВА

У јесен 2008. године медији су извијестили о три велика археолошка открића на простору Склана и Зворника, од којих су два европских размјера.

Шта је нађено и шта значи европских, а шта је ово друго?

У септембру и октобру 2008. године „одсањао сам свој археолошки сан,, како рече директор Завода за заштиту споменика културе РС. Након дугогодишњег бављења овим послом успио сам да пронађем два значајна археолошка локалитета – у Скланима код Сребренице и Дардаганима код Зворника и тиме досегнем врх каријере истраживача у археологији. Иначе, у европској археологији тешко да може и доћи до неких епохалних проналазака, с обзиром на досегнути ниво истраживања, па је данашњим истраживачима остало да марљивим радом употпуњавају детаље археолошке слике Европе. Чак и ова два проналаска, која су заиста одјекнула као сензација, нису проналасци без икаквих претходних сазнања.

Сензацију је прво изазвало откриће велелепне римске грађевине са великим мозаицима у Скланима, чиме је дефинитивно доказано да се управо овдје налазио један од три римска града на простору Подриња. То је познати римски Муниципијум Малвенсе, као један од управних центара на истоку римске провинције Далмације. Неколико дана након тога, слиједећи своју интуицију, пронашао сам и цијели трезор од чак 80 римских камених споменика, што је изазвало још већу сензацију. (Занимљиво је да сам 5-6 година раније

на сличан начин пронашао и највећу колекцију ћириличких камених споменика с натписима у темељима Атик џамије у самом центру Бијељине.) И када је то тако кренуло, ријешιο сам да окушам срећу и у Дардаганима код Зворника, гдје сам багером отворио давно зарушени рудник камена – креде и да ту, са колегама из Љубљане, откријемо у ствари највећи римски каменолом јамског типа у Европи.

Дакле, заиста се овдје радило о проналасцима европских размјера, што је управо потврђено великим интересовањем европских колега, и културне јавности. Вршећи археолошка ископавања у Скланима, пронашли смо и један „стећак са кровом на 4 воде“, што је изузетна ријеткост код нас и служиће нам за праћење средњовјековне прошлости на овом локалитету.

*Колики је значај ових налазишта и о чему нам она гово-
ри?*

Поред стручног и научног значаја, можда и најважнија ствар јесте управо чињеница да се у Скланима отпочело са оснивањем једног новог музеја. Он ће бити један потпуно нови музеј римских старина, поред кога ће бити конзервирани и римски мозаици од преко 150 кв. метара површине, чиме ће Склани добити своје значајно мјесто на културној мапи Европе. Такође и Дардагани код Зворника постаће једна од најзанимљивијих туристичких дестинација, европског формата, гдје посјетилац може да обилази на стотине и стотине метара римских јамских просторија у којима су клесани саркофази, скулптуре, стубови и други камени мобилијар који је продаван у оближњем Сирмијуму.

На овај начин Склани и Дардагани постају незаобилазне локације на европској културној разгледници, што нам само по себи говори да су ови простори, још тада били, дио културног свијета и мјесто цвјетања римске цивилизације.

Због чега сте тамо вршили истраживање? Има ли то неке везе с налазиштем из доба аустроугарске владавине и с Карлом Пачом?

Тачно је да су истраживања аустроугарских археолога из 1896. године, с познатим археологом Карлом Пачом на челу, била основа за мој рад. Наиме, већ тада су биле спроведене три археолошке кампање на овом локалитету и сакупљено чак 80 римских камених споменика који су и публиковани, али није пронађен центар овог римског насеља. Велике поплаве Дрине и оближњих потока из 1896. и 1899. године прекриле су са 2 метра наноса цијели локалитет. Ни сам истраживач није вјеровао да су ови споменици сачувани, јер је све указивало да су они завршили негдје у кориту Дрине. Ни генерације научних радника након тог времена нису се више бавиле овом темом, па је пријетило да вео заборави заувјек прекрије ове проналаске. Чак се почело трагати и за новом локацијом гдје би се налазио овај римски Муниципијум, јер као што рекох Пач није тада пронашао центар насеља и није могао са сигурношћу имати археолошке доказе.

Да није Влада РС одобрила 79. 000 КМ за овај мој пројекат, на име помоћи општини Сребреница, још увијек би ова мистерија остала неразјашњена.

Колико је с тим упознат наш просјечни човјек, укључујући и оне факултетски образоване?

Нажалост, у временима криза и недовољне економске развијености, врло мало пажње се посвећује духовности, култури, а поготову археолошким пословима. Чак ни кустоси Земаљског музеја БиХ у Сарајеву нису знали шта је са Пачовим проналасцима из Скелана. Овоме је доприносило и често мијењање државно-правног окружења, као и промјене у персоналу музеја (аустроугарске музеалце су смијенили старојугословенски стручњаци и бјелоруски емигранти, а њих

окупаторски и усташки култур-трегери, па социјалистички кадрови, па егзодус српских кадрова).

Када је такво стање било код позваних стручњака, не можемо очекивати да је шира културна јавност могла о томе бити детаљније упозната. Истина, неким мјештанима је било познато да се приликом копања темеља за тамошњи Дом културе наишло на „неки шарени под од каменчића, али то није допирало до ушију стручне јавности. Слично су и радници рудника креде у Дардаганима знали да су на том мјесту ушли у неки рудник из далеке прошлости, али томе нико није придавао значај. Улази у рудник су након експлоатације заминирани и ствар је пала у заборав, све док се стицајем околности нисам и тамо појавио ја са Словенцима и багером.

Шта ово откриће значи за овај крај, за Републику Српску?

Ријетка је уопште прилика да истраживачи из моје струке, па и других профила, могу да учине нешто што заиста има велики значај за неки крај, па и цијелу Републику. Ја сам био “један од сретника” који је резултате својих радова могао да саопшти на сједници Владе државно-правног ентитета коме припада. По први пут након скоро 20 година, из Склана и Сребренице су у свијет одаслане позитивне поруке, и то нивоа културне сензације. Овај догађај је пробудио наду и код обичног човјека ових крајева да се и овдје може засновати живот у складу с темељним вриједностима европске културе. Сви препознају шансу за развој туризма, угоститељства, услужних дјелатности, инфраструктуре. Република Српска тако показује да поштује међународне узусе и у области културе.

Ви сте најавили изложбе проналазака са ових археолошких налазишта а Влада Републике Српске новац за израду студије, оснивање музеја и стално чување ових локалитета. Ко је испунио обећања?

За сада све тече како је и договорено. Влада РС је одобрила цијели милион конвертибилних марака за оснивање музеја у Скланима и за наставак истраживања, а Народна скупштина РС је локалитет прогласила од изузетног значаја, одржана су два стручно-научна савјетовања. Постављена је изложба о овим открићима и за сада је виђена у Бањој Луци, Бијељини, Сребреници, а обићи ће још Требиње, Бајину Башту и Сарајево. Имали смо част да ово буде уопште прва изложба која је постављена у улазном холу велелепне зграде Владе РС у Бањој Луци, а савјетовања су одржана у згради Народне скупштине и у Републичком заводу за заштиту споменика културе.

Говорили смо о ономе што је ваша струка и по чему сте познати. У Брчком сте познати и по томе што сте урадили ревизију етноархеолошке збирке. Рецити нешто о томе!

Само се на први поглед чини да је посао на попису и ревизији преосталог материјала Музејске збирке у Брчком био од невеликог значаја. Прво је требало да преовлада схватање да се након скоро 20 година од руинарања ове музејске збирке крене у њену обнову. Као друго, требало се изборити на тендеру за тај посао, и бити конкурентнији од осталих колега. Екипа коју сам тада окупио, под мојим директним руководством и личним радом, учинила је максимум.

Сакупљени су сви преостали експонати и предмети некадашње предратне Музејске збирке у Брчком, сакупљени су сви релевантни подаци о њој и извршене су све радње које претходе њеној поновној обнови. Сваки предмет је инвентарисан у улазну књигу, књиге инвентара етнолошке, историј-

ске и археолошке збирке, а за сваки експонат је израђен идентификациони картон са дигиталном фотографијом, или цртежом. Урађен је за три мјесеца посао који би неки у редовном радном времену радили годинама. Створени су сви услови да се поново формира Музејска збирка у Брчком, што овај град свакако, већ дуже времена, и заслужује. Изгледа, хоће ми се да будем иницијатор или оснивач нових музеја.

Били сте предсједник ОО СПКД «Просвјета» Бијељина. Упознати сте с радом Просвјете на просторима БиХ. Како видите Просвјету данас? Јесте ли задовољни оним што се ради?

Мало је познато да сам ја и један од оснивача, утемељивача, тј. обновитеља рада СПКД „Просвјета,, јер сам постао члан њеног Иницијативног одбора још априла-маја 1990. године у Сарајеву. То је тада била прва некомунистичка организација грађана и велике су наде и очекивања били усмерени на њу. Као тадашњи кустос Земаљског музеја БиХ у Сарајеву ја сам имао увид за цијелу територију Републике. Од 1992. постао сам члан Општинског одбора СПКД „Просвјета,, у Бијељини, а од 1994 до 2000. и њен потпредсједник. Од 2000. до 2008. године био сам и предсједник овог општинског одбора, а данас сам један од 3 потпредсједника „Просвјете,, Републике Српске и предсједник сам њене Комисије за вредновање манифестација из области српског изворног стваралаштва.

Ово културно друштво је основано 1902. године и представљало је једно вријеме најважнију, послвије СПЦ, организацију Срба (заједно са српским конфесионалним школама) изван граница Краљевине Србије. Данас ми нисмо ни блиједа сјенка својих предака. Наши преци су били истрајнији у његовању и чувању свог духовног идентитета. Тадашњи богати Срби су издвајали вишак материјалних средстава за „општу

ствар,, а од тих средстава најталентованији, најпоштенији и најперспективнији српски младићи и дјевојке су помагани у школовању, нарочито на европским универзитетима, а за обичан народ су држани курсеви описмењавања итд. Тадашња српска политика могла је да се носи са свим свјетским проблемима и да се на крају нађе у кругу побједника. Тој српској побједи 1918. године допринијела је и српска „Просвјета,,.

Данас је друго вријеме. Оно што су генерације Срба и најбољих синова југословенских народа заједно стварале, нестало је са историјске сцене. Настале су нове државе и чак 4 нова језика од некадашњег заједничког језика. То су процеси које је немогуће вратити назад. Данашња „Просвјета,, чини ми се нијемо и немоћно посматра ове процесе. Оно што је позитивно јесте чињеница да „Просвјета,, дијели судбину са својим народом. Дирљиво је како неки политички моћници настоје да „Просвјету,, одрже дозвољавајући да председници општинских одбора СПКД буду истовремено директори културних центара или школа, тако да бар телефон, факс или Интернет могу користити. Исто тако црквени великодостојници никада не пропуштају прилику да искажу своју подршку овом културном друштву, али резултатима не можемо бити још задовољни.

Не може се бити задовољно оним што је до данас урађено, мада ни то није занемарљиво. Рецимо данас имамо далеко већи број српских мултимилионера, али ником не пада на памет да своја средства одвоји за школовање српских сиромашних кадрова, или да оснује српске конфесионалне основне школе, или да финансира изворне српске културне манифестације, књиге српских аутора, ћирилицу, гусле ...

Колико времена је Вама одузимао ангажман у Просвјети и смије ли Просвјета бити споредна активност?

Ја сам годинама радио „са 3 радна времена,, (то је могуће, ако се ради сваки дан 16 сати, и не користи недјељни, нити годишњи одмор). Такви појединци нађу времена за све. Међутим, то није прави излаз за функционисање данашње „Просвјете,,. Данас културно друштво „Просвјета,, нема више од 4-5 професионалаца на простору цијеле Републике, а зна се да је некада и један Петар Кочић радио у „Просвјети,,. Али ако нема ко други да ради, мора се и овако некако преживљавати, јер боље је икако него никако.

У ствари, главно је да се подигне укупна друштвена свијест и да се прихвати полазиште да је општи интерес изнад личног интереса. Потребно је да се што већи број чланова укључи у активности „Просвјете”. Наравно, неопходно је да се омогуће такви демократски односи у организацији да би сваки члан могао доћи до изражаја и да на основу својих личних резултата ужива и одговарајући углед, без мијешања било ког ауторитета.

На чему се по Вашем мишљењу мора базирати рад Просвјете?

Данашњи људи не могу да вјерују да су многе ствари и раније већ биле пронађене. Ако би богати Срби издвајали од својих вишкова за сиромашне, али талентоване и вриједне Србе, ствари би већ у старту кренуле на боље. Исто важи и за организовање нпр. концерата српских јуначких пјесама на гуслама, или у обнови српских споменика културе, или у подизању споменика Србима погинулим у бројним ратовима, или, или. Његовање српске музике, српске игре и пјесме, српског писма, српских друштвених обичаја, српске историје, српских споменика културе, или српских јела и природних љепота, не може никоме на свијету сметати. На крају то су

вриједности које директно подржавају и Уједињене нације и УНЕСКО, јер не могу никога вријеђати (сем ако се додатно не политизују).

По мом мишљењу, данашњи Срби морају прихватити чињеницу да су идеали наших отаца и дједова доживјели пораз, а да се ми данашњи Срби морамо ослонити на идеале наших прадједова. Ако су некадашњи Срби (богумили, католици, муслимани, марксисти, мондијалисти) данас дефинитивно заборавили да су били Срби, и ми данашњи Срби то морамо уважити (ма колико то болно било). Враћање предвуковским коријенима и Тирило-методијевској традицији јединства са Бугарима, Грцима, Румунима, Бјелорусима, Украјинцима, Русима и другим православним хришћанима, једина је шанса за будућу егзистенцију. Сви они који данашње Србе наговарају на двописменост, мултикултуралност и толеранцију, не желе добро овом народу. Ја наравно нисам искључив, нити мрзим било какав други језик, расу, писмо, вјеровање, обичај или музику. Ја само, као и сви нормални људи више волим своје од туђег. Тако раде и сви други народи па зашто не би радили сада и Срби. Ако овако Срби не поступе, очигледно је да ће се наставити њихово претапање у Црногорце и друге нације, али то никада није било могуће без ратова и патњи. Ма колико то звучало чудно, само враћање у правопис "дебелог и танког јер, ја, ју, јат...", спасиће данашње Србе и помирити их са (новим) сусједима.

Јесмо ли се удаљили од циља, изгубили дух интелектуалног достојанства, ширину, аналитичност?

Данас смо доста далеко од прокламованих циљева „Просвјете“, узвишених идеала просвјетитељства и науке, а највише због рецидива тоталитарне прошлости. Иако се сви данас куну у слободу и демократију, ње је изузетно мало у пракси. Личне слободе и вриједности сваког појединца су ексклузив-

ни Божји дар. Ако друштвена заједница нема изграђене моделе да такви појединци дођу до изражаја, таква заједница нема шансе у будућности. Данас се нико не пита зашто се већ дуги низ деценија међу Србима не рађају појединци као што су били Тесла, Пупин, Миланковић или сл. Мислим да се то не дешава јер се изгубио друштвени амбијент у ком могу да егзистирају овакве велике личности. Данас је много важније да директор свом шефу партије притворно изрази лојалност и имаће каријеру, или да предсједник, начелник, или министар, неком духовнику или владики пољуби јавно руку, па да у овом свијету преваре има „сва блага и овог и оног свијета,,.

Данас царују извјештаченост, лаж, превара, страсти, зарађе интиме, силиконске груди, отворена еротика, симонија, перверзија и изопачености сваке врсте.

Ви сте покренули неке нове пројекте, сајам књиге у Бијељини, фестивал шаргије и виолине. Каква је Ваша улога у томе и каква су искуства?

Као активиста културног друштва успио сам да покренем и неке нове културне пројекте, обновим гусларско друштво, књижевни и ликовни клуб, Друштво поштовалаца дјела кнеза Иве од Семберије, да подигнем низ споменика, покренем обимну издавачку дјелатност и доста тога другог.

Мислим да је највећи подухват који сам са сарадницима успио да урадим обнова грандиозног Фестивала села РС „Знањем, пјесмом и игром кроз Семберију,,. То је активност која ми је узела највише енергије, али је по мом мишљењу и резултат највећи. То је био успјешан покушај да се култура врати у базу и тамо гдје јој је и извориште, да се омладина бар на тренутак заштити од штетних друштвених утицаја, кафића, медија, риалити-шоуа, емисија „48 сати – свадба, Све за љубав, Мијењам жену,, западних серија и свашта другог.

Радећи овај посао обнове и оживљавања културног става-

ралаштва по нашим селима схватио сам да је у овом времену нестало наше село. Схватио сам да је то највећа негативна посљедица минулог рата. Од Зворника до Требиња ја нисам нашао ниједно село које може направити екипу од 50-60 учесника за ово такмичење. Свуда само старачка домаћинства, биједа и пустош, и „мрзост опуштења”.

Како оцјењујете рад Баштинара и сличних удружења?

У почетку, крајем 90-их година прошлог вијека, нисам имао баш разумијевања за рад оваквих и сличних удружења. Сматрао сам да амбициозни појединци желе да скрену пажњу на себе, чинећи штету у односу на прокламовано јединство и „кровну организацију – Српске Просвјете,,. Међутим, данас имамо на десетине, а можда и на стотине, оваквих удружења и мислим да сви они могу наћи своје мјесто под капом небеском. Ваш „Баштинар,, спада у ред најбољих удружења на пољу његовања српске културе.

Јесте ли задовољни оним што радите?

Када човјек са стране погледа моју биографију и библиографију, или појављивање на Интернету и у медијима, рекао би да ја треба да будем „врло задовољан тип,,. Понекад и ја сам тако мислим. Оно што ме чини незадовољним јесте осјећај да живим у једном несрећном времену и суровом окружењу. За мене је формула успјешности сваке политике врло проста. Ако се у тој држави рађа више људи него што у њој умире, то је просперитетно друштво. У нас се људи убијају у ратовима, обрачунима, духовно. Умире нам више људи него што се роди и налазимо се у тоталној декаденцији. Више ме нимало не чуди што људи одавде бјеже главом без обзира, а своју дјецу не желе ни да науче матерњем језику. Тужно, али је то чињеница која нас не може оставити равнодушним.

Технолошко-комуникациони напредак је мач са двије оштрице. Много добијамо али, чини се, и губимо. С обзиром на оно чим се бавите и на оно што волите можете ли претпоставити куда иде овај свијет?

До сада сам дао безброј интервјуа, али ми нико није поставио овако сложено питање. Тачно је да ми сви мислимо и о најозбиљнијим стварима, али смо мало спремни да послушамо шта други о томе мисле. Ја мислим да се на ово питање не може дати никакав нов одговор него што су то већ одавно рекли водећи ауторитети цивилизације: Мојсије, Аристотел, Христос, Буда, Мухамед, Хегел, па и Маркс, или што је већ речено у старим космогонијама или теогонијама, митологијама и општеприхваћеним легендама и митовима. Све на овом свијету и у цијелом космосу има свој почетак и свој крај. Дефинитивно, послије треће индустријске револуције престаје историја досадашње људске цивилизације

Шта ће бити у будућности нико од нас не може тачно знати. Сваки појединац треба да чини како он мисли да је исправно, да живи и да пусти друге да живе, и све ће бити у реду. Нека виша сила, природа или бог, држи то све под контролом.

Поџија и проза

*Из старе књижевности***Милутин Бојић**

Пјесник Милутин Бојић дијелио је судбину свога народа па је за кратког живота учествовао у три рата. Опјевао је страдање српског народа у Првом свјетском рату и голготу повлачења преко Албаније. На Крфу је штампана драма „Урошева женидба“, а у Солуну збирка „Песме бола и поноса“ која садржи тридесет четири пјесме написане на Крфу и Солуну. Међу њима је и Плава гробница, пјесма којом је Бојић ушао у историју српске књижевности. Иако многи сматрају да су Сонети његова најбоља пјесма, Плава гробница је најпознатија и многи је доживљавају као најузвишеније подсјећање на један трагични дио српске историје.

Плава гробница

Стојте, галије царске!
Спуштајте крме моћне!
Газите тихим ходом!
Опело гордо држим
у доба језе ноћне
над овом светом водом.

Ту, на дну,
где шкољке сан уморан хвата
и на мртве алге тресетница пада,
лежи гробље храбрих,
лежи брат до брата,
Прометеји наде, апостоли јада.

Зар не осећате како море мили,
да не руши вечни покој палих чета?
Из дубоког јаза мирни дремеж чили,
а уморним летом зрак месеца шета.

То је храм тајанства и гробница тужна
за огромног мрца, ко наш ум бескрајна,
тиха као поноћ врх острвља јужна,
мрачна као савест хладна и очајна.

Зар не осећате из модрих дубина
да побожност расте врх вода просута
и ваздухом игра чудна пантомима?
То велика душа покојника лута.

Стојте галије царске!
На гробљу браће моје
завите црним трубе.
Стражари у свечаном
опело нек отпоје
ту, где се вали љубе.

Јер проћи ће многа столећа, ко пена
што пролази морем и умре без знака,
и доћи ће нова и велика смена,
да дом сјаја ствара на гомили рака.

Али ово гробље, где је погребена
огромна и страшна тајна епопеје,
колевка ће бити бајке за времена,
где ће дух да тражи своје корифеје.

Сахрањени ту су некадашњи венци
и пролазна радост целог једног рода.
Зато гроб тај лежи у таласа сенци
између недра земље и небеског свода.

Стојте, галије царске!
Буктиње нек утрну,
веслање умре хујно,
а кад опело свршим,
клизите у ноћ црну
побожно и нечујно!

Јер хоћу да влада бескрајна тишина
и да мртви чују хук борбене лаве,
како врућим кључем крв пенуша њина
у деци што кликћу под окриљем славе.

Јер тамо, далеко, поприште се жари
Овом истом крвљу што овде почива:
Овде изнад оца покој господари,
Тамо изнад сина повесница бива.

Зато хоћу мира, да опело служим
без речи, без суза и уздаха меких,
да мирис тамјана и дах праха здружим
уз тутњаву муклу добоша далеких.

Стојте, галије царске!
У име свесне поште
Клизите тихим ходом.
Опело држим,
какво не виде небо јоште
над овом светом водом!

Поезија, садашњост

Прота Бранко Ђурић

ВАСИЛИЈЕ МОЛИ

Молим ти се Оче свети
Дјеце Твоје ти се сјети
Цијелог свијета испод свода
Мученичког српског рода

Свети Саво почуј мене
Дјецу твоју, српско племе
Срце моје тебе моли
А душа те Оче воли

Моли за нас, благослови
Народ цио да се воли
Рат да умре, а мир роди
Да растемо у слободи

Сунце мира, правде, среће
Васељеном да прошеће
Да утјеши, да умије
Тебе моли Василије

Василије Ђурић

ТЕБИ

Теби пјесма је ова
Од љубави изаткана
Кандило у њој, живота плам
Волим те највише на свијету
Иако те не знам

Теби пјевам, о рођена
Твој син јединац
Знам да си најљепша
И да ме волиш
За мене и тату
На небу ти се молиш

Ову ти пјему срце збори
Василије твој те искрено воли
За спасење твоје свијећу палим
Срцем и душом за те се молим

Душа те моја осјећа и види
И теби и тати сам сличан
Као и ти смијем се и пјевам
Отишла си мама на мој први рођендан

С татом често о теби причам
У своме тати ја и тебе имам
Воли те и пјева ти син твој
Души твојој нек је мир и покој

Јела Ђурић

Марко Драганић

КОРАЦИ И ПРИЈАТЕЉИ

Видиш ли како нас богобојажљиво
Пљешевац посматра
раскрилио камене громаде
и тражи разумјевање

Не знам шта је врлетније,
лителице или жеља да их савладам
без помоћи пријатеља
усамљен и рањив

Господ ми је свједок
да сам смјерно крочио
уз Јарике и Стојановића точило
да стигнем на Трећи западак

Тек кад сам закорачио
схватих да нема назад
ослонац ми се измиче,
а напријед ноге неће.

ПОПРАТЊАЧЕ И ЖУТИЦА

Кад само помислим да ми је корак
Уз Попратњаче постао прошлост
Не могу да намирим зов завичаја
Ни жељу да скончам испод жутице
Која још пркоси природи
И чека да заспи.

Не смета мени жутица
Ни њена огромна крошња
Којом су је подарили богови
Ја само хоћу да чујем кад божићним јутром
Кроз Зобике зајауче буковина
Ко прангије што свадбу прате.

И чекам да јесен донесе тај плод
Да видим је ли жут
Или је можда само моја жеља остала
Да нађем пут којим ћу доћи до Зобика
Да се напијем воде
И угасим жељу за сузама

Поезија поглед у будућност

Кад проспете сузе над нечијом муком, не чини ли Вам се да се и сами осјећате као мученици, не мислите ли, мада то никада не бисте признали, да сте опрали дио своје кривице, одговорности, немоћи. И, какве ли ироније, осјећате се добро, у својим проблемима, свом комфору, својој слободи.

Да ли сте некада разговарали с дјететом које је потресла нечија невоља? Да ли знате како због невоље непознатих плачу дјеца? Дјеца која када мислимо да не слушају чују, дјеца која када мислимо да не виде дубоко проживљавају.

Дарија је 2008. напунила петнаест година. Живи у Брчком. Иде у школу, слика, пјева, пише. Не интересује је политика. Дарију лично познајем.

Зорицу не познајем. Зорица је 2008. напунила 10 година. Живи у селу Чаглавица на Космету. То и није њихова права кућа. Некада су живјели у Ајвалији, у Приштини. Зорица нема тату, нема другаре, нема дјетињство. Има болесну маму, некада се с дједом поигра жмурке. Срећна је кад не пуцају. Од шиптарске вике и пријетњи бјежи у поезију. Десетогодишња дјевојчица настањена у рушевној зградици, некада ветеринарској станици. О њој сам читала у новинама. И плакала.

Дарија није чула за Зорицу. Не знам шта јој значи Косово. Не знам да ли плаче због непознатих људи притиснутих невољом.

Преносим вам пјесме ових малих великих Српкиња. Осјећам страх, осјећам се као издајица, кукавица. Како се ви осјећате? Ваша дјеца? Зашто затварате очи у мраку? Побјећи не можемо. Ни од себе ни од оног шта смо. Оног што је повезало двије дјевојчице које се никада нису упознале. Можда је ово патетично?! Након свих Даријиних питања хоћу да вјерујем као Зорица. Неке ствари немају цијену.

М. Л.

*Дарија Кашански***КАКАВ МИ ЈЕ ОВО СВЕТ**

Какав ми је ово свет,
све су вандали до вандала,
постоји ли бар један цвет
да га није прегазила људска
сандала?
Убијају се, ратују и плују,
руше све, мрзе се и туку,
где су ти Анђели да чују
ову нашу ђавољу муку?
У каквом то свету ја живим?
Срушили су све што смо имали,
чему ја да тежим, да се дивим
кад су ми и порекло убили?
Где је Србија? Где нам је Косово?
Главе смо губили за њих
кад-кад се питам да л је готово,
а онда зачујем нови крик
Какав ли је ово свет?
то сигурно постоји нешто у зраку
док нам други кроје памет
а ми још живимо у мраку.

*Зорица Милатовић***ПРИШТИНА**

Одавно у Приштини нисам била,
сањам је ноћима
ходам улицама сама,
ветар ми у лице удара.
ходам улицама сама,
међу непознатима.
Све сами странци, мафијаши,
криминалци.
На звери личе праве убице.
Трагови крви од убијеног
Србина, избаченог из
свог стана.
Неко виче: "Убијте Српкињу, ено је
шета улицом сама"...
Страх ме хвата,
бежим без краја.
О, велике ли жеље: хоћу ли
опет шетати улицама мог
слободног града

СЕЛО

У мом селу људи једну бригу брину
ко ће пре кућу да прода,
са Косова да оде.
Ја се на њих љутим, ето није шала, ја
своје село ником не бих дала.
Замолићу вршњаке из мог родног
села да сви буду против својих
родитеља.
Село се не продаје ни по коју цену,
треба да остане новом поколењу.

Поезија других народа

Марица Лакић

**Колико Срба данас зна ко су Едмон Ростан,
Владимир Бецић и Милутин Бојић?
Да ли они који знају чиме су се они бавили
знају и шта их повезује?**

Едмон Ростан (1868–1918) рођен је у богатој провансалској породици. Студирао је књижевност, историју и филозофију, а у двадесет другој години напустио је студиј права. Био је веома млад када су му објављене прве пјесме и есеји. Имао је двадесет година када је објављен његов први позоришни комад (Црвена рукавица), а у двадесет деветој години (1897), како је рекао тадашњи најоштрији позоришни критичар, „превазишао је сва очекивања“. Наиме, након извођења драмског спјева Сирано од Бержерака, 27. децембра 1897. године у париском позоришту “Сен Мартен“, име Едмона Ростана постаје славно и улази у историју француске књижевности.

„Знам, ја ћу подлећи, када се уморим!
Што то мари? Ја се борим, борим, борим!
Да, нек ми отргну ти душмани моји
И ловор и руже! Ал’ нешто постоји
Шта ћу да понесем када преко прага
Божјег ноћас ступим, што никаква љага
Не окаља, нити сави бора која...
То је...
То је?
То је перјаница моја!“

Ово су стихови с краја Сирана, дјела за које је тада речено да је у вријеме када је натурализам био главни покрет у књижевности било у духу романтичне традиције Виктора Игоа. Ова романтична драма у стиховима пуна је снаге али и осјетљивости, емоција и непосредне духовитости. У гледаоцима и читаоцима будила је и буди најчистија осјећања. Са Сираном живе херојство и племенитост.

Као што је Ростанов Сирано од Бержерака подигао успавани француски дух, тако је Ростана из осамљености и преданог рада на дјелу „Шантеклер“ тргнула Бецићева слика у „Илистрасиону“.

Слику старог краља на запреги коју вуку четири вола пјесничка душа је преточила у пјесму Краљ Петрова четири вола коју је на српски језик препјевао Милутин Бојић.

КРАЉ-ПЕТРОВА ЧЕТИРИ ВОЛА

То Петар Први, из Србије старе
Одлази седећи на остатку каре,
Волови вуку кола та.

Краљ Петар иде, јер ићи мора,
Преко бусења, стења и гора.
Тајанствен пред њим стоји пут.
Са штапом, само у свом мундиру
Он иде мору, изгнанству, миру.
Иде у бајке речене кут.

Четири вола, с јармом у луку,
Раоник славе, херојства вуку,
Но унук Карађорђа, лав,
Да се са бојног поља ишчупа
Четири вола морају скупа
Да употребе напор сав.

Србин, песник, ратник што створи
Да земља пева, да барут збори,
Да Петра Првог, борца тог
Осветли душу, створи за њега,
Та кола, спојив остатак спрега
С остатком задњим топа свог.

Песма ће исплест ореол му цветан.
Поносан ко вођа, као пастир сетан.
Како је велик изгнаник тај.

„Шта је то панаш? Није довољно имати га па бити херој. То није величина већ нешто што се њој додаје и лебди изнад ње. То је нешто лепршаво, ексцесивно, мало „уковрчено“... Панаш – то је дух срчаности. То је храброст која у тој мери доминира ситуацијом да постаје речита... Шалити се очи у очи са смрћу – то је највиши степен пристојности, деликатно добијање да будемо трагични; панаш је зато и стид херојизма, као осмех којим се извињавамо што смо узвишени... Панаш је у жртвовању утеха за држање. Можда фриволан, без сумње театралан, то је израз отмености коју је тешко очувати до смрти.“

Ово је дио Ростановог говора приликом пријема у Француску академију.

Панаш је исто што и перјаница, само што су у питању два различита превода: дијела поеме Сирано од Бержерака и дијела Ростановог говора.

... Градска библиотека у Брчком не посједује Ростановог Сирана од Бержерака. Фејс бук је популарнији од Историјских свески Српског наслеђа. Много је виртуелних јунака овог нашег времена а само је један краљ Петар Први Карађорђевић, младић омотан у француску заставу који усред зиме преплива Лоару и болесни старац који на воловским колима пређе сњежне албанске планине...

Сјетите се када сте последњи пут видјели воловску запрегу, прочитали књигу, били племенити и храбри. И не заборавите да свако од нас мора имати своје бајке речене кут и своју перјаницу (панаш).

Хвала Биљани Рацковић што говори француски, што своју љубав према Француској тако лијепо и мисионарски даје другима и што је великодушно „уступила“ своје знање Баштинару. Учите француски да неким новим Французима кажете да смо ми потомци достојни својих предака.

Из поезије других народа

Превео и приредио Жарко Миленић

Вјачеслав Купријанов

У ЈЕДНОМ БИВШЕМ СВИЈЕТУ

* * *

У једном
бившем
свијету
забранили
хранити се
било чиме, осим
птичијим млијеком.

И послушни
умрли.

У живих остали
власти,
потврдивши ту забрану,
кришом
једоше месо,

а прогнанима
у далека мјеста
непријатељи забранили:

остављени
на хљебу и води.

* * *

На развалинама
бившег
благостања

видјеле се слике
на којима се развалине
нису видјеле

књиге
у којима су аутори тврдили
да све иде на боље
у њиховом свијету

и новине
у којима се говорило
да су најбоље у свијету
слике и књиге -

баш у њиховом
бившем
свијету

ПЈЕСМА

У једном
бившем свијету
Једни имали пјесму
и од њих је узели
Други
И тада створили Једни
другу пјесму
и с њом пошли
на Друге
и узели од њих своју прву пјесму
и заједно узели живот од Других
Но сад нису знали Једни
шта им је драже -
пјесма ради које су
ратовали с Другима -
или пјесма која
их је повела на Друге

због те недоумице
ишчезли с лица земље
Једни послје Других
у једном
бившем свијету

* * *

не гледај у празно
не иди бескрајним ходницима
залијепљеним тапетама маркама разгледницама
портретима глумица вођа конференсјеа рокера
старим новинама играћим картама
и по пустим угловима разбацани
као лебдећи падобранци
празне бачене омотнице
мундири панцири смокинзи одјећа
спаваћице скије сакои скафандари
и још много стварних доказа
истакнутих одсуства нематеријалног духа
само се може навући и бацити
купити продати мијењати
сложити на полицама или на хрпу
но ништа од тога никада не каже
да је свему томе заиста био
јединствени непоновљиви власник
способан да да своје лице свакој ствари

* * *

У банкетној сали раја
угодном, као црвени кутак полицијске станице,
одиграва се пријатељски сусрет
пјесника и полицајаца, тачније
пјесника које су премлатили полицајци
и полицајаца које су овјековјечили пјесници.
Лакирани лакеји
улијевају шампањац у конзерве,
чује се лоша музика харфе,
по зидовима се у чопорима пењу
потомци мишева, окићени орденима.
Стидљиво
кроз зидове улазе закашњели
с вијенцима на главама,
с цинчаним сандуцима под мишком.
Сједи Пушкин и
бесједи с Бенкендорфом
о племенитости арханђела Гаврила.
Промичу новинари,
бившим носовима потурају да оњуше
микрофоне,
питају о плановима за убудуће.
Полицајци пријекорно климају лобањама,
пјесници сагласно климају
декадентским гривама, нараслим
у загробном свијету,
снабдјевен камером Гоја
објективно снима
историјска руковања.

ЕГИПАТСКЕ ПИРАМИДЕ

Египатске пирамиде
бункери за државне мумије
за случај свјетских потреса

јадне
оне не знају
да су их радознали потомци
одавно изложили

у незаштићеним музејима

СУМРАЦИ СУЈЕТЕ

Сваку ноћ
мртавац
подиже гробну плочу
и провјерава опипом:

да ли се обрисало
име на камену?

* * *

чаробне птице
играју се са кишом

једне се као принцезе на грашку
преврћу на летећим капљама

друге као на жицу
настоје да сједну
на косу линију кише

има и таквих
које ломе главу
скачући између муња
и тако доспију
на небо

те су најученије
киша их подсјећа
на кавез

* * *

Зачуђени анђео
налик усамљеном стаблу
стоји на вјетру
и грије на снијегу
у лету озебла невидљива крила

боји се
да поново гледа звијезде
јер оне шапћу
једно: то је
твоја
домовина

ЧАС ПЈЕВАЊА

човјек
изумио кавез
прије
но крила
у кавезима
пјевају крилати
о слободи
лета
пред кавезима
пјевају бескрилни
о праведности
кавеза

Биљешка о аутору

Вјачеслав Глебович Купријанов (Новосибирск, СССР, 1939) је завршио 1967. године Факултет страних језика. Тамо се почео бавити превођењем поезије, дипломиравши на преводима Рајнера Марије Рилкеа. Радио је у издавачком предузећу "Художественная литература". Преводио је поезију са њемачког (Рилке, Хелдерлин, Новалис и др.), енглеског (Витмен и др.), француског и шпанског, те поезију бивших совјетских република (Јерменије, Литваније, Летоније и Естоније).

Од 1961. године објављује своју поезију, а прозу (приче, есеје, критике и романе) од 1970. године. У то вријеме је био један од врло ријетких руских пјесника који пишу слободним стихом. Прве збирке објављује тек почетком осамдесетих и оне су одмах наишле на добар пријем у критици.

Члан је Руског савеза писца и Удружења књижевника Србије.

Књиге објављене у Русији:

Од првог лица, пјесме, 1981

Живот иде, пјесме, 1982

Домаће задаће, пјесме, 1986

Ехо, пјесме, 1988

Пјесме, 1994

Договорите се, пјесме, 2002

Боља времена, пјесме и преводи, 2003.

У Њемачкој:

Кишни рукопис, роман, 1991

Емпедоклова ципела, роман, 1994 и 1999

Шаре на бамбусовој простирци, приче, 2001

Тајанствени центар, приче, 2008

Пет збирки изабраних пјесама му је изашло на њемачком језику, три на српском, три на бугарском, двије на холандском, и по једна на енглеском, пољском, македонском и тамилу.

Добитник је бројних награда у Русији и иностранству. Од 2002. године је члан редакцијског колегијума поетске библиотеке "Из стољећа у стољеће" – Словенска поезија XX – XXI стољећа", те је учествовао у раду на антологијама македонске, српске, хрватске и бјелоруске поезије.

Живи у Москви као професионални књижевник.

Занимљивости

... И КАФА

Када вам се учини да губите контролу над својим животом, када 24 часа на дан није довољно, сетите се тегле за краставце... и ... кафе ...

Професор је стајао пред групом студената на часу филозофије и држао неке предмете иза себе. Када је час почео, без ријечи је подигао, велику празну теглу од киселих краставаца, ставио је на катедру и напунио лоптицама за тенис. Потом је упитао студенте да ли је тегла пуна. Сложили су се да јесте.

Затим је професор подигао кутију пуну каменчића и сипао их у теглу.

Благо ју је протресао. Каменчићи су се откотрљали у празан простор између лоптица.

И поново упитао студенте да ли је тегла пуна.

Опет су одговорили да јесте.

Сљедећа кутија коју је професор узео, била је пуна пијеска. Када га је сипао, пијесак је, наравно, испунио све преостале шупљине у тегли. Питао је још једном да ли је тегла пуна!? Студенти су скрушено одговорили да јесте.

Онда је професор испод стола извадио двије шољице пуне кафе и сипао их у теглу. Кафа је натопила пијесак. Студенти су се смијали. "Сада", рекао је док је смијех замирао, "хоћу да претпоставите да ова тегла представља ваш живот.

Тениске лоптице су најважније ствари у вашем животу: ваша породица, ваша дјеца, ваше здравље, ваша вјера и ствари којима се потпуно посвећујете. То су оне ствари уз које би ваш живот и даље био испуњен, и када би све друго нестало.

Каменчићи су оне ствари које су важне: ваш посао, ваша кућа и ваш ауто.

Пијесак представља преостале ствари. Мале ствари.

Ако напуните теглу пијеском, нема мјеста за каменчиће и тениске лоптице.

Исто важи и у животу. Ако потрошите све своје вријеме и енергију на мале ствари, никад нећете имати мјеста за оне важне ствари.

Водите рачуна о стварима које су кључне за вашу срећу. Играјте се са дјецом.

Нађите времена за одлазак љекару. Изведите партнера на вечеру.

Понашајте се поново као да вам је 18 година. Увијек ће бити времена да се очисти кућа и ураде поправке.

Дакле, прво се побрините за тениске лоптице – ствари које су вам заиста важне. Утврдите своје приоритете. Све остало је – пијесак.”

Једна од студенткиња је подигла руку и упитала шта представљала кафа.

Професор се насмијао: “Драго ми је да сте питали. Њу сипам, да бих вам показао, да без обзира колико мислите да вам је живот пун, увијек има простора за шољицу кафе са пријатељем.”

Нека ово буде та шољица кафе – подијелите је с неким удаљеним пријатељем.

ЈА УПРАВО ЈЕСАМ !!!

ВИОЛИНИСТА

Јануар 2009, радни дан, јутро. На станици метроа у Вашингтону, дошао је човјек, те почео свирати виолину. Свирао је шест Бахових дјела око 45 минута у вријеме најживљег саобраћаја у граду. Прорачунао је да ће на хиљаде људи проћи кроз станицу, већина од њих на путу до посла.

Један средовјечан човјек је, пролазећи крај њега, тек лагано успорио корак слушајући музику, али је наставио својим путем.

Минуту касније, виолиниста је добио свој први долар - нека жена је само спустила новац у кутијицу и наставила даље.

Неколико минута касније, један младић се наслонио на зид у намјери да га слуша, али је убрзо погледавши на сат, пожурио даље... Очигледно је каснио на посао. Највише пажње пружио му је трогодишњи дјечак. Његова мајка га је пожуривала, не допуштајући му да се задржава крај виолинисте. Дјечак је наставио да хода, стално се окрећући према виолинисти. Сви родитељи и сва дјеца која су прошла, без изузетка, тако су се понашали.

У 45 минута свирања, само 6 људи се зауставило и остало неко вријеме. Око 20 му је дало новац, наставивши да хода истом брзином.

Прикупио је 32 \$.

Нико није примијетио кад је престао да свира. Нико аплаудирао, нити је било било каквог признања и пажње.

Нико није знао, да је ово био виолиниста Џошуа Бел, један од најбољих музичара на свијету. Он је свирао један од најатрактивнијих и најкомпликованијих комада икад написаних. Свирао је на виолини вриједној 3,5 милиона долара.

Два дана прије своје свирке у подземној жељезници, Џошуа Бел распродао је улазнице у позоришту у Бостону, свако сједиште у просјеку 100 \$.

Овај експеримент организовао је Вашингтон Пост, да испита социјалну перцепцију и приоритете људи.

Да ли ћемо уочити љепоту? Да ли смо у стању да препознамо таленат у неочекиваном контексту?

Ако немамо времена да бисмо слушали једног од најбољих музичара на свијету који најбоље свира музику икад написану, колико других ствари пропуштамо?

Зато...СТАНИ...!!! Помириши руже, погледај околу, послушај птице, погледај небо,... И слушај музику живота.

Садржај

О ПИМАЊУ БАШТИНЕ И УДРУЖЕЊУ БАШТИНАР	7
Баштина и Баштинар	9
Ђорђе Ђулафић: Приче из моје улице	13
Шест година „Баштинара”	16
Видовдански дани културе	20
Баштинар у Пријеполу	27
Матија Бећковић у Брчком	28
ИЗ НАЦИОНАЛНЕ РИЗНИЦЕ	31
Бранко Пијевић, Традиционална сеоска окупљања и забаве, као социокултурни феномен с посебним освртом на сијела и прела у Сарајевском пољу и околини	33
КАЗИВАЊА И ЗАПИСИ (ГРАЂА)	75
Живан Ђурић, Ђурићи из Крепшића	77
Петар Васић, О Посавцима у подмајевици	81
Марица Лакић, Жетелачки ручак на Требави	83
Џица Мијаиловић, Сабор Кола српских сестара	86
Петар Васић, Стихови пјесама које се пјевају утроје и (или) удвоје у подмајевичким селима	92
Петар Васић, Моћ старе завичајне ријечи	96
РАЗГОВОР С ПОВОДОМ	101
Марица Лакић и мр Мирко Бабић Ослонимо се на идеале наших прадједова	103
ПОЕЗИЈА И ПРОЗА	115
Милутин Бојић	117
Прота Бранко Ђурић	120
Марко Драганић	124
Дарија Кашански	127
Зорица Милатовић	128
Едмон Ростан	130
Вјачеслав Купријанов	134
ЗАНИМЉИВОСТИ	145

Овај број је штампан захваљујући
Министарству за трговину и туризам Владе
Републике Српске и Одјељењу за привредни развој,
спорт и културу Владе Брчко дистрикта БиХ

